

Van het bestuur - ruim een half jaar verder

Bestuurlijke nood bij verenigingen kan soms tot vreemde keuzes leiden. Ruim een half jaar ben ik nu voorzitter van de Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen e.o. Een gedachte die daarvoor absoluut niet bij me was opgekomen. Ik ben al heel lang lid, maar in een omgeving met veel 'toppers' in het veldwerk - ja, zo noemen ze die goeie vogelaars uit Nijmegen in de ons omringende omgeving - voel ik me een redelijke outsider. Maar goed, het pensioen komt er aan en dan ga ik meer en meer naar buiten en dus ook vogelen.

Uiteindelijk ben ik ook dit jaar niet zo heel erg veel het werkgebied van het Rijk van Nijmegen ingetrokken. Te weinig tijd of andere keuzes, het is maar hoe je het ziet. Ik heb wel veel beter de mailcirkel gevolgd en ben onder de indruk van de veelheid van initiatieven, die in onze werkgroep (plm 214 leden) ontstaan. Met als motor vaak de passie van een enkel lid of een aantal leden die samen de verantwoordelijkheid nemen voor een 'taak'. Een paar voorbeelden, groen en rijp door elkaar: Jochem Kühnen, de man achter het door de raad van Nijmegen aangenomen voorstel 'Nijmegen ziet ze vliegen'. Hierdoor wordt de stad vogelvriendelijker. Wilfried de Jong met zijn mooie initiatief om, met behulp van een bevriende dakdekker, de dakdekkersbranche bewust te maken van de mogelijkheden om bij renovatie nestgelegenheid voor gierzwaluwen te creëren danwel te behouden. Een initiatief dat helaas op de valreep sneuvelde. De bekende excursies in en buiten het werkgebied. Peter Hoppenbrouwers en Sjaak van den Berg die in het voorjaar 2012 voor de 6^e maal een vogelcursus organiseren. De jaarlijkse vogeltrip; helaas sneuvelde Helgoland dit jaar vanwege storm. Er wordt gewerkt aan de opzet van een (digitale) avifauna. En heel recent, Bram Ubels met het ringen van vogels in de Ooijse Graaf en zijn fantastisch filmpje op TV Gelderland. Beter kun je de verbinding tussen natuur en jeugd niet promoten!

En dit laatste is nodig. Als we het mooie succes, dat we met elkaar neerzetten, willen laten voortduren zullen we moeten investeren in de jeugd. Van de 214 leden is slechts een zeer beperkt deel jonger dan 30 jaar. Zeker in deze tijd is het naar mijn mening belangrijk om bij de jeugd draagvlak voor de natuur te krijgen. Wie komt met creatieve ideeën. Vanuit het bestuur zullen we op dit punt in contact treden met de Vogelwacht Uden. Daar worden op dit punt resultaten behaald. *Arie van Dijk, voorzitter*

Sluitingsdatum kopij volgende Mourik: 15 februari 2012

**Maandag 26 maart 2012 - Algemene Ledenvergadering
Natuurplaza (Mercator III), Toernooiveld 1, Aanvang 20.00 uur**

Nieuwe leden:

1. John van de Haterd uit Nijmegen (Brakkenstein)	6. Wim Baas uit Nijmegen (Brakkenstein)
2. Anit Guelen uit Nijmegen Sint Anna	7. Minke Terwisscha uit Nijmegen (Bottendaal)
3. Annemieke Slockers uit Nijmegen (Hees)	8. Pieter Bruijsten uit Malden
4. Loes de Valk uit Berg en Dal	9. Chris van der Heijden uit Ooij
5. Gerlinde Schoonaard uit N'megen (Neerbosch Oost)	Welkom allemaal!

Je bent van harte welkom om mee te tellen in Bulgarije. In dit mooie land kun je zonder moeite van vele vogelsoorten genieten.

In het zuidoosten van het land ligt de Rhodopen, een prachtig gevarieerd heuvelachtig tot bergachtig natuurgebied, met een grote biodiversiteit. Dit is het gebied waar we de tellingen uitvoeren. Het ligt ca 250 km OZO van Sofia, dicht bij de grens met Griekenland en Turkije. De plaats Madzharovo is centraal gelegen in deze gebieden, kijk hiervoor op google maps. Hier is ook een Gierencentrum van de Bulgaarse vogelbescherming gevestigd. De Habitat Stichting is in samenwerking met de Bulgaarse vogelbescherming, de BSPB, deze punttellingen gestart. De aanleiding voor het telwerk is dat in deze Natura-2000 gebieden het voorkomen van vogelsoorten tot nu toe matig is onderzocht. Grote aantallen vrijwilligers, zoals in Nederland, zijn er in Bulgarije niet.

Om het gebied en de vogels de aandacht te geven die het verdient, zijn we in 2010 begonnen met de tellingen. Het project loopt tot en met 2014, en er wordt jaarlijks geteld. Wanneer jij ook van vogels houdt en ook graag een mooi land en gebied bezoekt, dan kun je hierbij helpen. Je kunt als vrijwilliger meetellen in het project.

Een greep uit de aanwezige soorten: Nachtegaal, Vink en Boerenwaluw, boeien denk je, die heb je in Nederland ook. Maar er zijn ook soorten als: Aasgier, Zwartkopgors, Bijeneter, Rouwmees, Slangenarend, Roodkopklauwier, Scharrelaar, Ortolaan, Baardgrasmus en zelfs de Orpheusgrasmus.

Hoe gaat het tellen in z'n werk?

Met een auto verplaats je je door het gebied. Je telt tien minuten op een telpunt, noteert alle gegevens, en je rijdt door naar het volgende telpunt. Maar naast het tellen, geniet je ook van de schildpad en hagedis die je tegenkomt, en de mooie planten die overal groeien, en natuurlijk van de omgeving zelf.

Om mee te gaan is ervaring met GPS en broedvogelmonitoring handig, maar niet verplicht.

Je begrijpt dat deze informatie niet volledig is, maar slechts een algemene beschrijving.

Wanneer je interesse hebt en vrijblijvend informatie of vragen hebt, dan kun je contact opnemen met Wim Paul van der Ploeg: wpvanderploeg@hetnet.nl.

Informatie over het project is te vinden op www.thehabitatfoundation.org.

Waakzame ogen in de natuur

Jos van Oostveen, josvanoostveen@gmail.com

Met het nieuwe kabinet staat het sein voor natuur en landschap op dieprood. Het lijkt er haast op alsof er door de regering een vrijbrief is afgegeven aan de burger van Nederland om de voorheen beschermde natuur naar eigen goeddunken aan te pakken. Aan alle kanten wordt er op steeds onzorgvuldiger manier omgesprongen met wat er aan natuur nog over is in Nederland. Veel gebeurt zonder dat we er weet van hebben gehad. In het verleden had onze VWG in Frank Willems een zeer alerte doorbijter die herhaaldelijk aan de bel trok en actie ondernam als er weer eens zaken plaatsvonden die niet door de wettelijke beugel konden. Maar de ogen en kennis van Frank Willems zitten tegenwoordig ver weg in Afrika en een geschikte opvolger hebben we helaas niet binnen onze gelederen.

Daarom hebben we als bestuur hogerop steun gezocht. Vogelbescherming Nederland (VBN) heeft ons die steun geboden. Zij willen hun ervaring en kennis inzetten op momenten en plaatsen waar dat volgens ons nodig is maar ... zij komen niet bij ons in het veld. Daarom hebben we afgesproken dat wij vooral als signaleerder optreden. Wij, leden van de VWG, komen immers veelvuldig in het veld en zien wat er gebeurt. Als dat niet in de haak is dient dat te worden aangepakt.

Het bestuur (en met name Jos van Oostveen) gaat als Wetlandwacht doorgeven aan VBN waar actie gewenst is. Zodra wij, als intermediair, zaken doorgeven gaat VBN er achteraan en waar nodig schakelt VBN ons in in het vervolgtraject.

Het gaat hier niet slechts om mogelijke wantoestanden maar ook om geplande ontwikkelingen, bouwbesluiten en andere ingrijpende aanpassingen in de gebieden die als wetlands zijn aangewezen binnen ons werkgebied. Dit zijn m.n. de Ooijpolder en de uiterwaarden ten westen van Nijmegen en ten noorden van de Waal.

We roepen daarom alle leden op om met waakzame ogen door ons werkgebied te lopen en mogelijke wantoestanden te rapporteren aan het bestuur, in de persoon van Jos van Oostveen. Dat kun je doen via een persoonlijke mail naar Jos:

josvanoostveen@gmail.com of door hem te bellen op 06-23460236.

We hebben een probleem!

Arie van Dijk (voorzitter), arie.vandijk@xmsnet.nl

Het invullen van de functie penningmeester is voor de VWG al een aantal jaren een probleem. Na het vertrek van Erik van Dijk heeft Jan Hartog 5 jaar geleden de handschoen opgepakt en hij heeft al die tijd de verantwoordelijkheid genomen. Dank daarvoor! Jan heeft begin van dit jaar aangegeven dat hij wil stoppen. Een opvolger dient zich niet aan. Toch staat het besluit van Jan vast: op de Algemene Leden Vergadering van 26 maart 2012 neemt hij afscheid als penningmeester.

Jan vindt dat bestuurslid zijn geen 'job for life' is en bovendien, in een dynamische vereniging is behoefte aan wisselende gezichten, behoefte aan vernieuwing en in ons geval vooral aan verjonging.

Als penningmeester ben je onderdeel van het bestuur en in die zin verantwoordelijk voor het gehele beleid. Maar laten we er geen doekjes om winden. Een penningmeester voert ook een aantal administratieve taken uit. Het kunnen omgaan met Excel is handig evenals gevoel voor cijfers. Meest vervelend is echter dat een gedeelte van onze leden meerdere keren aangemaand moet worden voor er betaald wordt. Op dit moment heeft een derde van onze leden nog niet betaald! Dit is niet leuk voor de penningmeester. Kost tijd en je wordt er ook niet vrolijk van. Als bestuur willen dit de nieuwe penningmeester niet aandoen. Het bestuur heeft besloten de contributie met ingang van 2012 door middel van automatisch incasso te innen. Dit betekent dat je de VWG machtigt 1 maal per jaar de contributie van je rekening af te laten schrijven. Uiteraard tot wederopzegging. Jan is bereid de voorbereidingen te treffen voor de invoering van de automatische incasso. Daarnaast is hij bereid om de nieuwe penningmeester tot aan de zomervakantie 2012 in te werken.

Een dringende oproep dus voor een penningmeester nieuwe stijl. Zonder 'deurwaardersproblemen' maar wel met een frisse kijk op de VWG en als motor van het bestuur. Als je verder vragen hebt kun je terecht bij Jan Hartog of bij ondergetekende. Aanmelding graag voor de Kerst 2011. Het bestuur vergadert in de eerste week van januari 2012.

Inleiding

In 2011 heb ik een gerichte inventarisatie gemaakt van de roodborsttapuiten in het open agrarisch gebied rondom Wijchen. De basis hiervoor vormden historische gegevens van de verspreiding van de soort. Tussen de datumgrenzen (15 maart-15 april) heb ik de bekende broedlocaties gericht bezocht. Het eerste doel was na te gaan of er weer individuen of paartjes aanwezig waren op deze bekende locaties. Met het hieruit ontwikkelde zoekbeeld van de habitat is op vergelijkbare plekken gericht gespeurd naar aanwezige roodborsttapuiten. Bij elke waarneming is het aantal individuen en het geslacht genoteerd. Eén waarneming binnen de datumgrenzen is voldoende om een territorium te kunnen vaststellen (Van Dijk & Boele, 2011).

De totaal geïnvesteerde tijd in veldbezoeken bedraagt circa 24 uur. De bezoeken vonden meestal plaats per fiets, soms met de auto. Wanneer op een locatie niet direct roodborsttapuiten werden waargenomen, is gemiddeld 5-10 minuten lang gewacht voordat de waarneming werd afgebroken. De resultaten van 2011 zijn per deelgebied vergeleken met de historische gegevens.

Leefgebied, plaatstrouw en dichtheden

Roodborsttapuiten komen zowel voor in heide, hoogveen en open duin als in ruderaal terreinen met ruige randen en weilanden. Reliëfverschillen zijn belangrijk; op hellinkjes vindt in het voorjaar snelle opwarming plaats waardoor voedsel (insecten) sneller beschikbaar komt. In agrarisch gebied liggen territoria langs sloten, watergangen en greppels en bermen van onverharde wegen. Veel gebruik wordt gemaakt van afscheidingen (prikkeldraad, paaltjes). Van belang is ook de lengte aan braam- en soortgelijke struiken. Het foerageergebied bestaat uit extensief grasland (Sierdsema, z.j., Van den Bergh et al., 1979). Opmerkelijk is de plaatstrouw (Van den Bergh et al., 1979). Van Eerde (2003) geeft aan dat geringde vogels vaak < 300 meter van de ringplek terugkeren. Dat geldt zowel voor oude als voor de als nestjong geringde vogels. Soms blijven paartjes elkaar in het volgende jaar trouw.

De maximum-dichtheid bedraagt 15-20 paar/100 ha. In heide en hoogveen is de gemiddelde dichtheid 13-20 paar/100 ha in de duinen 16-19 en in agrarisch gebied 7-9 (maximaal 14). De territoriumgrootte is maximaal 250 meter. Foerageervluchten vinden echter plaats tot op honderden meters van het territorium (Sierdsema, z.j.).

Onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied van 2011 ligt rond Wijchen (figuur 1). De oppervlakte is circa 50 km². Het landschap bestaat uit akkers, weilanden, fruitteelt, heggen en houtwallen. Het onderzoeksgebied is onderverdeeld in 4 deelgebieden:

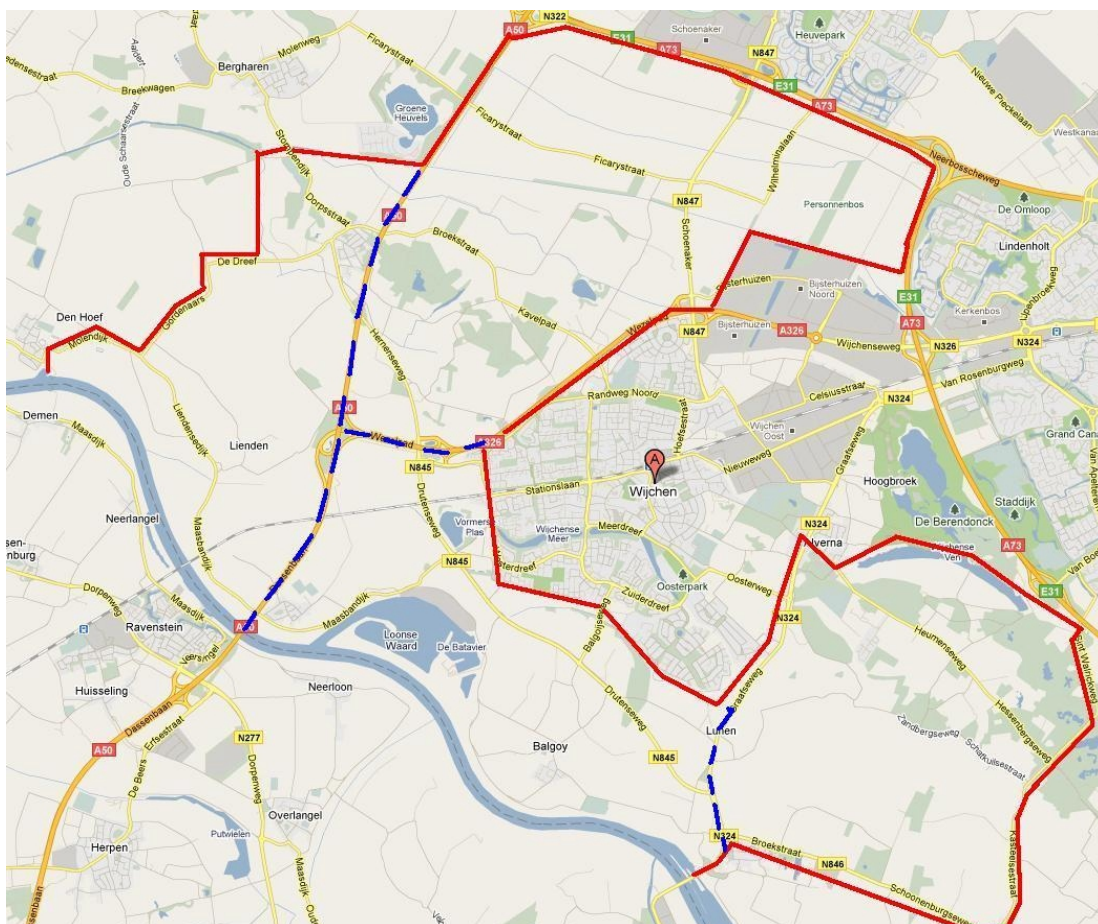
Noord: omgeving Wezel; tussen A50, A73 en N326.

West: omgeving Lienden; ten westen van de A50.

Zuid: omgeving Balgoy; tussen A50, N326, Wijchen, Graafseweg en de Maas.

Oost: Neder- en Overasseltse Broek; ten oosten van de Graafseweg en ten noorden van Broekstraat/ Schoonenburgseweg.

Deelgebied noord is 5x bezocht, deelgebied oost 7x, deelgebied zuid 12x en deelgebied west 8x.

Figuur 1. Onderzoeksgebied 2011.

Historische gegevens onderzoeksgebied

Volgens 'Vogels van de Grote Rivieren (Van den Bergh et al., 1979) nestelden in 1973-1974 de meeste roodborsttapuiten in de zuidoostelijke delen van het rivierengebied, vooral in het Rijk van Nijmegen, maar ook plaatselijk in de Betuwe en in het Land van Maas en Waal. De aantalstoename in delen van het Rijk van Nijmegen en de Betuwe

‘onmiskenaar’ (Van den Bergh et al., 1979). Dit is tegengesteld aan de landelijke trend. Er is sprake van een duidelijke clustering ten zuidoosten van Wijchen. Een schatting van het aantal broedparen binnen het onderzoeksgebied van 2011 bedraagt 33.

In 1979 beschrijft Gorissen (1979) de aanwezigheid van 14 broedlocaties ten noorden van Wijchen. Bij een inventarisatie van het Neder- en Overasseltse Broek vond Reijnen (1986) 6 territoria. Hij geeft geen nadere gegevens, behalve dat de soort voorkomt in ruigten, bij heggen.

Van Noorden (2000) geeft in de Atlas van de Nederlandse Broedvogels aan dat de soort in het westelijk deel van het Land van Maas en Waal is verdwenen (1998-2000). Door intensivering van het grondgebruik heeft de soort zich teruggetrokken uit het agrarisch gebied. Van herstel in het rivierengebied is nog geen sprake. Globaal is op basis van het aantal blokken van de gemeente Wijchen (5) een schatting te maken van het maximale aantal broedparen (geel = maximaal 3): $5 \times 3 = 15$.

Op basis van gegevens van www.waarneming.nl heeft de roodborsttapuit in de periode 2007-2010 nog steeds een kerngebied ten zuidoosten van Wijchen en komt hij ten westen daarvan nog nauwelijks voor. Er is in deze periode duidelijk sprake van herstel ten opzichte van de jaren tachtig en negentig, maar (nog) niet in het centrale deel van het Land van Maas en Waal.

In tabel 1 is op basis van een globale schatting gemaakt van het aantal broedparen in het onderzoeksgebied van 2011 op basis van de besproken onderzoeken.

Tabel 1. Schatting aantal broedparen in het onderzoeksgebied op basis van eerdere onderzoeken.

Periode-jaar	Gebied	Bron	Basis	Aantal
1973-1974	Land van Maas en Waal, Rijk van Nijmegen	Van den Bergh et al. (1979)	Stippen in gehele gebied 2011	33
1979	Tussen A73, A50 en N326	Gorissen (1979)	Stippen in deelgebied 2011	14
1986	Neder- en Overasseltse Broek	Reijnen, 1986	Stippen in deelgebied 2011	6
1998-2000	Land van Maas en Waal, Rijk van Nijmegen	SOVON, 2000	Blokken in gehele gebied 2011	15
2007-2010	Land van Maas en Waal, Rijk van Nijmegen	www.waarneming.nl	Kaart (1x1 km) Waarnemingen binnen de datumgrens	22 36

Resultaten 2011

De afzonderlijke locaties zijn 1 - 10x bezocht. In gemiddeld 52% van alle bezoeken aan een locatie zijn roodborsttapuiten waargenomen. In totaal zijn tijdens de 24 inventarisatieronden 60 waarnemingen van roodborsttapuiten gedaan van in totaal 100 vogels. In figuur 2 zijn de afzonderlijke locaties weergegeven waar roodborsttapuiten tijdens het onderzoek zijn waargenomen.

Op basis van de clustering konden 28 afzonderlijke territoria worden onderscheiden. Op

twee locaties die aan het zoekbeeld voldeden, zijn geen roodborsttapuiten waargenomen. Een overzicht van alle locaties met het totaal aantal bezoeken, waarnemingen, op alle bezoeken waargenomen totaal aantal vogels en aantal individuen (paren + jongen) is opgenomen in tabel 2.

Het totaal aantal individuen in de 28 territoria bedroeg 59. Er is sprake van 21 paartjes en acht territoria met alleen individuele mannetjes. Op vijf locaties zijn in totaal negen jongen gezien. Dit betrof minimaal één en maximaal drie jongen per territorium.

Figuur 2. Locaties waarnemingen roodborsttapuit in 2011.

Tabel 2. Waarnemingen per locatie.

Locatie	Naam	Aantal bezoeken	Aantal waarnemingen alle bezoeken	%	Totaal aantal waargenomen vogels alle bezoeken	Paar	Jongen	Max. aantal aanwezige individuen
1 W	De Beemd a	7	3	43	4	1		2
2 N	Wezelseveldweg	5	4	80	6	1	2	4
3 W	Liendense Waard a	5	5	100	11	1	3	5
4 W	Maasbandijk-Uitvliet	5	2	40	3	1		2
5 O	Boskantsebroekstraat	3	2	67	3	1		3
6 O	Kasteelsestraat	4	3	75	4	1		2
7 Z	Drutenseweg	7	1	14	1			1
8 Z	Maasbandijk heg 1	8	0	0	0			0
9 Z	Maasbandijk heg 2	10	1	10	1			1
10 Z	Maasbandijk heg 3	10	5	50	9	1		2
11 W	Ekenseweg	7	4	57	6	1		2
12 Z	Maasbandijk Balgoy	1	0	0	0			0
13 Z	Eindsestraat heg links	4	1	25	1			1
14 Z	Eindsestraat heg rechts	4	3	75	5	1		2
15 W	Hoogeerd	5	5	100	9	1	1	3
16 W	De Beemdb	3	1	33	2	1		2
17 W	Liendense Waard b	3	2	67	2			1
18 O	Ned. Ov. Broek	3	3	100	5	1		2
19 N	Broekstraat a	4	2	50	5	1	2	4
20 N	Broekstraat b	3	1	33	2	1		2
21 N	Ficarystraat	2	1	50	2	1		2
22 O	Alvernese Heide	2	2	100	4	1		2
23 W	Lagestraat	2	1	50	3	1	1	3
24 N	Dorpsstraat Hernen	2	2	100	2			1
25 O	Ov. Hatertse Vennen	1	1	100	1			1
26 N	Wezelsedijk	1	1	100	2	1		2
27 Z	Herreweg	1	1	100	2	1		2
28 Z	Luumpt	1	1	100	1			1
29 O	Ned. Ov. Broek fietspad	1	1	100	2	1		2
30 O	Gaasselsedam	1	1	100	2	1		2
	Totaal Gemiddeld	115	60	52	100	21	9	59

Deelgebieden

Noord

Op de zes locaties ten noorden van Wijchen zijn vijf paartjes vastgesteld. Dit is aanzienlijk minder dan de 14 locaties die Gorissen (1979) aangeeft. Daarvan zijn er echter zeven buiten het onderzoeksgebied van 2011 gelegen. Langs de Dorpsstraat Hernen is twee maal alleen een mannetje gezien. Op twee locaties zijn in totaal vier jongen gezien.

West

Op de acht locaties ten westen van Wijchen zijn zeven paartjes vastgesteld. Op de westelijke locatie in de Liendense Waard is twee maal alleen een mannetje gezien. Op drie locaties zijn in totaal vijf jongen gezien. Na de laatste datumgrens zijn zowel op Hoogeerd als op Lagestraat twee jongen gezien, zodat het totaal aantal jongen ten minste zeven bedraagt.

Zuid

Op de zeven locaties ten zuiden van Wijchen zijn drie paartjes vastgesteld. Op vijf locaties is slechts één exemplaar gezien. Er zijn geen jongen waargenomen.

Oost

Op vijf locaties ten oosten van Wijchen zijn vijf paartjes vastgesteld. Tussen de datumgrenzen zijn geen jongen waargenomen. Na de laatste datumgrens is in de Neder- en Overasseltse Broek één jong waargenomen. Reijnen (1986) stelde zes broedparen vast, waarvan er drie overeen lijken te komen met drie locaties uit 2011:5 O, 6 O en 18 O.

Biotoop

Van alle locaties is het biotoop kort getypeerd aan de hand van vier kenmerken: heg, prikkeldraad, sloot/greppel en omliggend biotoop. Voor 26 locaties zijn hierbij de conclusies (twee van de 30 niet bezet, twee van de 30 in heide):

Op acht locaties is sprake van een heg. Dit is op 31% van de bezette locaties. Op 20 locaties is sprake van een afrastering met paaltjes en prikkeldraad. Dit is op 77% van de bezette locaties. Op drie locaties is zowel sprake van een heg als een afrastering met paaltjes en prikkeldraad.

Op negen locaties is sprake van een sloot of droge greppel. Dit is op 35% van de bezette locaties. Op drie locaties gaat het om een sloot en op zes locaties om een droge greppel. Dit is lager dan Schoppers (2005) opgeeft voor dertien van de 18 vastgestelde territoria (72%). Mogelijk is in veel gevallen sprake van een ruwe, onregelmatige bodem, zonder dat sprake is van greppels.

Op vier locaties is sprake van uitsluitend akkerland (15%), op twaalf locaties van uitsluitend grasland (46%) en op tien locaties van zowel akker- als grasland (38%).

Conclusies

Binnen de gemeente Wijchen lijkt het aantal roodborsttapuiten ondanks de landelijke afname en de afname ten westen van Wijchen, redelijk stabiel. Het aantal vastgestelde broedparen in 2011 (21) en vastgestelde territoria in 2011 (28) is wel iets lager dan het aantal (handmatig getelde) stippen in 'Vogels van de grote rivieren' (1973-1974); dit bedroeg 33. In de Neder- en Overasseltse Broek was in 1986 sprake van zes territoria

(Reijnen, 1986) en in 2011 van vijf. Ten noorden van Wijchen lijkt sprake van een lichte achteruitgang t.o.v. 1979 (Gorissen, 1979).

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van circa 50 km². De dichtheid op basis van vastgestelde broedparen bedraagt 0,42 per 100 ha. De dichtheid op basis van vastgestelde territoria bedraagt 0,56 per 100 ha. Dit is erg laag vergeleken met Sierdsema (z.j.), die uitgaat van 7-9 paar/100 ha in agrarisch gebied. Dit komt deels omdat niet de zuivere oppervlakte van het leefgebied is meegenomen; het onderzoeksgebied bestaat ook uit bos, bebouwing, open water etc. Daarnaast is mogelijk sprake van een onderschatting omdat niet het gehele gebied integraal is gekarteerd. Met name grotere aaneengesloten open gebieden met weinig doorlopende wegen (Neder- en Overasseltse Broek, omgeving Wezel) zijn alleen in een zone langs de rand en langs doorgaande wegen geïnventariseerd.

Van plaatstrouw is in elk geval sprake op locatie 'De Beemd a', waar de vogels sinds 2006 jaarlijks zijn aangetroffen.

Het rapport (pdf) is per email bij de auteur te bestellen.

Zie ook: <http://www.comidarapida.nl/natuurwijchen/>

Literatuur

BERGH, L.M.J. VAN DEN, W.G. GERRITSE & W.H.A. HEKKING, 1979. Vogels van de Grote rivieren. Stichting Vogelwerkgroep Grote Rivieren. Spectrum Natuurgids.

DIJK A.J. VAN & BOELE A, 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

EERDE, K. VAN, 2003. Broedende roodborsttapuiten in het Dwingelderveld. <http://home.planet.nl/~eerde024/RTA/roodborsttapuit.nl>.

GORISSEN, R., 1979. De roodborsttapuit rondom Wijchen. De Mourik. Blz. 54-56.

NOORDEN, B. VAN, 2000. Roodborsttapuit. In: SOVON, 2000. Broedvogelatlas.

REIJNEN, K., 1986. Broedvogelinventarisatie van de Neder- en Overasseltse Broek 1986. Mourik: blz. 9- 15.

SCHOPPERS, J., 2005. Roodborsttapuit *Saxicola rubicola* herovert het agrarisch landschap? Vlerk 22(3): 65-72.

SIERDSEMA, H., z.j. De roodborsttapuit *Saxicola torquata*. Powerpointpresentatie.

Op de bres voor de (stads)natuur

Werkgroep Groen en Ruimte, Bea Peeters (coördinator), beapeeters@online.nl

Sinds het vertrek van Frank Willems uit Nijmegen en Nederland is al vaker naar voren gekomen dat we graag iemand hebben die zaken van ruimtelijke ordening en wetshandhaving volgt en eventueel actie onderneemt. Die hebben we nu binnen de vogelwerkgroep niet, maar bij het IVN zijn wel mensen die min of meer met hetzelfde bezig zijn: de werkgroep Groen en Ruimte. Ons bestuur sprak met het IVN en vroeg de betreffende werkgroep om eventueel ook voor ons in te springen en om een kort stukje te schrijven over hun werk en voor de Mourik. Hier volgt hun bijdrage:

De werkgroep Groen en Ruimte van IVN houdt zich o.a. bezig met de kwaliteit en de kwantiteit van het openbaar groen en de openbare ruimte in het Rijk van Nijmegen. De leden van de werkgroep wonen Politieke Avonden (Commissie- en Raadsvergaderingen) bij, hebben overleg met ambtenaren en bestuurders, spreken in op beleidsvoornemens en schrijven Zienswijzen over zaken die met (stads)natuur, milieu en landschap te maken hebben. Verder hebben we met diverse wethouders, met een relevante portefeuille, periodieke overleggen.

In de werkgroep participeren mensen met kennis van landschapsarchitectuur, biologie en ecologie, rechts- en wetskennis o.a. de Flora- en Faunawet. Al deze mensen vormen gezamenlijk de stem van de (stads)natuur. Uiteraard in overleg met het bestuur van de IVN afdeling Rijk van Nijmegen, dat ook de schriftelijke reacties ondertekent en daardoor rechtsgeldig maakt.

De werkgroep houdt zich verder op de hoogte van de zaken die er spelen door informatie via de pers en niet onbelangrijk: bewoners en natuurliefhebbers, die contact met het IVN opnemen. In het Rijk van Nijmegen geldt voor de natuur- en milieuorganisaties: samen zijn we sterk en kunnen we meer bereiken.

Daarom is de vraag van het bestuur of de werkgroep deze taak ook namens de Vogelwerkgroep op zich wil nemen, beantwoord met een volmondig: ja. Wel overleggen we altijd in welke zaken de werkgroep tijd en energie wil investeren, want maar 7 á 8 actieve mensen zijn rechtstreeks betrokken bij de werkgroep. En dat heeft uiteraard zijn beperking.

Toch horen we heel graag van zaken die rondom het werkterrein van de Vogelwerkgroep spelen en willen daaraan aandacht en tijd besteden.

Telefoonnummers van Bea Peeters: 024-3444035 / 06-23386284

Naar de Kraanvogels bij Diepholz (Duitsland)

Adriaan Vos, a3aanvos@hotmail.com

Op zaterdag 12 november zijn vijftien deelnemers, met vier auto's, bepakt met een groot arsenaal kijkers en fototoestellen onder leiding van Jos van Oostveen richting Diepholz vertrokken. Doel van de excursie: de duizenden Kraanvogels die zich rond deze tijd bij Diepholz voorbereiden op de trek naar het zuiden.

Nadat we via wat landbouwweggetjes het verzamelpunt gevonden te hebben, bleek dat de Kraanvogels al bezig waren hun slaapplaatsen te verlaten om naar voedsel te zoeken. Diverse groepen kwamen al overvliegen of stonden al ergens in de weilanden. Een goed begin van de ochtend dus! Groepen variërend van een familie (twee adulten met een juveniel) tot enkele honderden exemplaren kwamen al heel mooi en luid roepend overvliegen. Het heldere weer zorgde voor goede foto-omstandigheden. Na wat door het gebied rond gereden te hebben, kwamen we op een locatie met een goed uitzicht op de Kraanvogels, die hun slaapplaatsen verlieten. Op dit punt zijn er ongeveer 6.500 over en langs ons heen gevlogen, tezamen met 1.200 Toendrarietganzen. Verder ter plaatse gezien en gehoord Veldleeuwerik, Torenvalk, Geelgors, Groenling, Rietgors en Heggenmus.

Rond het middaguur zijn we naar het Rehdener Geestmoor geweest. In dit gebied zijn ongeveer 700 Kraanvogels en vijf Geelgorzen, Rietgors, Merel, Groenling, ongeveer 25 Ringmussen, een Slechtvalk en een Klapenkster waargenomen. Vanuit de toren werd een marterachtige waargenomen die de weg meerdere keren overstak. Dit bleek even later een Hermelijn te zijn.

Tijdens de ritten en korte stops tussen de stopplaatsen door zijn nog enkele duizenden Kraanvogels waargenomen, evenals Grote lijsters, Kramsvogels, Koperwieken, Ringmussen, Grote zilverreigers, Blauwe reigers, Reeën, Stormmeeuwen, Goudhaantje, Kieviten, Vinken, Sijsjes, Eksters, Koolmezen, Veldleeuweriken, Graspiepers, Houtduiven, Kolganzen en Groenlingen.

De laatste bestemming van de dag, afgezien van de snackbar, was het Neustadter Moor. Dit is één van de slaapplaatsen waar de Kraanvogels zich verzamelen. Vorig jaar was al gebleken dat het gebied gebruikt wordt als slaapplaats voor Blauwe kiekendieven. Vanuit

de vier verdiepingen tellende vogelkijkhut hebben we naar de invallende Kraanvogels staan kijken. In het gebied zijn onder andere twee Klapeksters geteld, als mede Buizerden, zeven Blauwe kiekendieven, een overvliegende Smelleken, een Sperwer, een Havik, Staartmezen, meer dan 250 Toendrarietganzen, een enkele Aalscholver, Eksters en vijf overvliegende Kleine zwanen. De Kraanvogels bleven redelijk op de achtergrond, maar waren door de diverse telescopen wel goed zichtbaar. Dankzij de oplettendheid van Jos hebben we ook een groep van vijf Rode wouwen gezien, die ook nog even pal langs de kijkhut langs kwamen vliegen! Aangezien Jos de Rode wouwen al op grote afstand had waargenomen, kon iedereen het kijk- en fotomateriaal in gereedheid brengen, waardoor ze heel mooi in en op beeld zijn geweest. Aan het einde van de middag namen de aantallen Kraanvogels af, tot dat nog één hele grote groep (meer dan 1.000 stuks) over de bomen aan kwam vliegen. Tegen een uur of vijf werd het door de schemer steeds lastiger om nog goed door de kijkers te kijken en werd besloten om weer richting huis te gaan. Op weg naar de auto bleek dat de tellers van Jos en Jeroen voor het Neustadter Moor op een totaal van 9.500 Kraanvogels uit kwamen.

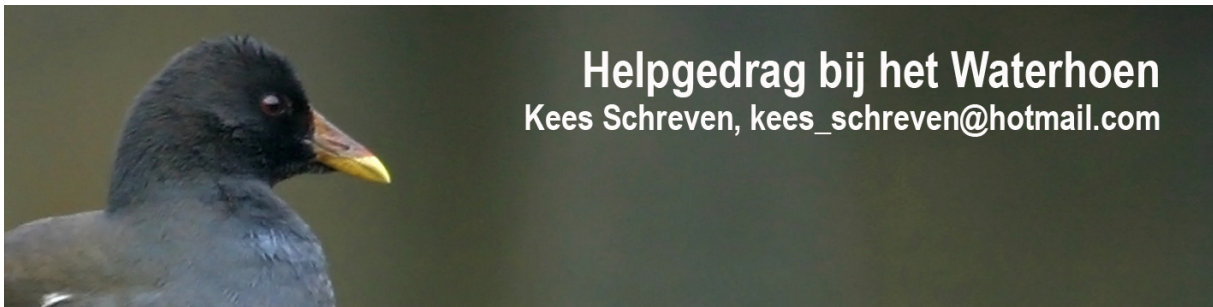
Na gegeten te hebben bij dezelfde snackbar als vorig jaar, kon iedereen weer richting huis. Over de gehele dag zijn meer dan 20.000 Kraanvogels gezien. De combinatie met het mooie (maar koude) weer maakte dit tot een zeer geslaagde dag.

Sfeerimpressie van een zeer geslaagde dag.

Foto's: Adriaan Vos

Helpgedrag bij het Waterhoen

Kees Schreven, kees_schreven@hotmail.com

Dit jaar zag ik helpgedrag bij het Waterhoen. Eerst bespreek ik mijn waarnemingen en daarna wat literatuur over dit gedrag bij het Waterhoen en in het algemeen.

Op 21 juli 2011 was ik bij de ingang van de Bruuk aan de Ashorst in Groesbeek. In de grote sloot aan de andere kant van de weg zwommen Waterhoentjes, een paartje met zeven kleine donzige jongen van naar schatting ongeveer een week. Ze zaten net stroomopwaarts van de nieuwe automatische sluis.

Eén van de ouders was eerst ruim tien minuten circa 30 meter stroomafwaarts, daar waar de sloot meer begroeid is. Daarna kwam ze zonder voer bij de rest, en zwom hen voorbij om vervolgens door de oevervegetatie langs de wei te gaan lopen.

De andere ouder was bezig zes jongen te voeren, terwijl een ander jong gevoerd werd door een volgroeide grijsbruine juveniel. Deze vormde met het ene jong het grootste deel van de tijd een apart groepje dat 2-10 meter verwijderd van de rest actief was. Toen ze nog verder afstand namen, volgde de rest en gingen ze allemaal een stukje verder stroomopwaarts.

De twee 'voergroepjes' waren vaak verdeeld over de twee verschillende oevers, op zoek naar kleine groene plantendelen, maar wisselden wel af en toe van oever.

Ik liep de 'adolescent' en het ene jong voorbij en stopte om ze goed te bekijken, maar daarop slaakte de adolescent alarmerende toentjes en tikte zijn staart omhoog (zie Randler 2007 voor functie), waarna beiden onder de overhangende oevervegetatie verdwenen.

De volgende dag ben ik met mijn broer Stijn teruggegaan om het tafereel vast te leggen. De Waterhoentjes waren op dezelfde plek aanwezig. De meeste jongen bleven eerst een tijdje op de platgevallen oeverplanten zitten waar een ouder ze zojuist had warm gehouden. De ouders waren al enkele meters verder gezwommen met een paar jongen, maar de grote juveniel bleef de zittende jongen voeren. Dat deed hij geheimzinnig van achter de overhangende oeverplanten, waarschijnlijk omdat wij op circa vijf meter afstand stonden te kijken. Later ging het hele clubje te water, waarna ik ook zag dat de adolescent eenmaal een ouder voer gaf. De groep was nu iets minder verdeeld, en soms stapten de kleine jongen over op een andere voeder. De kleintjes bedelden door de vleugeltjes uit te strekken en die tegengesteld op en neer te bewegen, en door tegelijkertijd te piepen. Dit deden ze ook richting de grote juveniel.

Dat er onder vogels zogenaamde helpers bestaan, wist ik alleen voor een paar tropische soorten, maar thuis heb ik meteen opgezocht of dit ook al beschreven was voor het Waterhoen. Ja, dat was het al in 1927 (Grey 1927 geciteerd in Skutch 1961), er bleek ook een wereld aan onderzocht te zijn.

Bij Waterhoentjes zijn de helpers doorgaans jongen van een eerder legsel (Eden 1987, Gibbons 1987, Leonard *et al.* 1989, Skutch 1961). Als juvenielen volgroeid en zelfstandig zijn, kan hun verspreiding beperkt worden doordat het habitat verzadigd is. Dit lijkt me niet het geval bij de Bruuk: er zijn genoeg vrije sloten en drassige plekken rondom dit territorium waar de juveniel mee uit de voeten kan. Maar het feit dat juvenielen bij hun ouders blijven kan er wel voor zorgen dat ze gaan helpen met het volgende broedsel (Leonard *et al.* 1989) zoals dat ook gebeurt bij het Zwarte waterhoen (Putland & Goldizen 2001). Juvenielen die vroeg in het seizoen zijn geboren, blijven vaak langer bij hun ouders en helpen hen dan ook intensiever met het opvoeden van het volgende broedsel dan juvenielen uit latere nesten dat doen (Gibbons 1987). Naast de uitkomdatum speelt de conditie van de juvenielen een rol. Een goed voedselaanbod laat de conditie van de juvenielen toenemen, en dat kan ervoor zorgen dat zij hun ouders gaan helpen (Eden 1987).

Het gemiddelde aantal helpers bij een paartje Waterhoentjes is 1,125 (Gibbons 1987). Deze juvenielen helpen hun ouders vooral door het voeden van de jongere kuikens, en dat kan (zoals de Bruukse juveniel een maal liet zien) ook via een adult gaan (voor Zwarte waterhoen, Putland & Goldizen 2001). Maar de juvenielen nemen ook het behoud van het territorium en de verdediging tegen predatoren voor hun rekening (Leonard 1989). Dat verklaart het alarmerende gedrag van de Bruukse juveniel toen ik dichterbij kwam.

De voeractiviteit van juvenielen is het hoogst als de kuikens twee tot drie weken oud zijn (Gibbons 1987). Het blijkt dat ouders hun voeractiviteit verlagen als ze helpers aan boord hebben. Hierdoor is de totale voedselaanbreng naar de kleine kuikens niet verschillend tussen nesten met en zonder helpers (Eden 1987, Gibbons 1987). Dat geholpen ouders zelf minder voeren, zag ik ook. Denk aan die ene ouder die eerst ver van de kuikens was, en ze vervolgens achteloos voorbij zwom. Ik neem aan dat hij dat niet had gedaan als hij geen helper had.

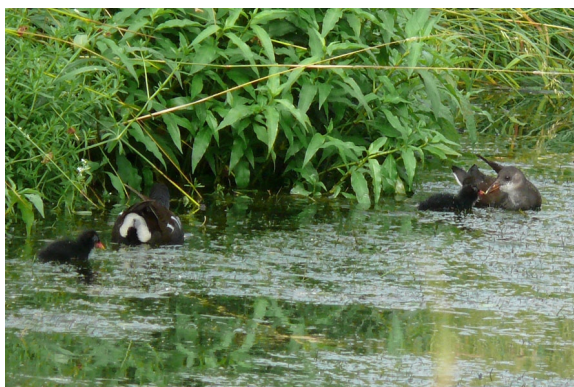
Over het werkelijke nut van de helpende juvenielen voor het ouderpaar zijn tegenstrijdige resultaten. Gibbons (1987) vond dat paren met helpers meer kuikens per nestpoging tot zelfstandigheid wisten op te voeden dan paren zonder helpers. Hiervoor had hij de paren met een tweede legsel (en helpers van hun eerste legsel) vergeleken met paren die hun eerste legsel herleggen, in eenzelfde periode in het seizoen. Zelfs na correctie voor het effect van ouderpaarkwaliteit (hebben ze voorgaande jaren al gebroed?) en territoriumgrootte, bleef het verschil bestaan.

Leonard *et al.* (1989) bestudeerden dit experimenteel. Na het uitkomen van het tweede legsel vingen ze bij tien nesten de helpende juvenielen weg, terwijl ze dat bij een

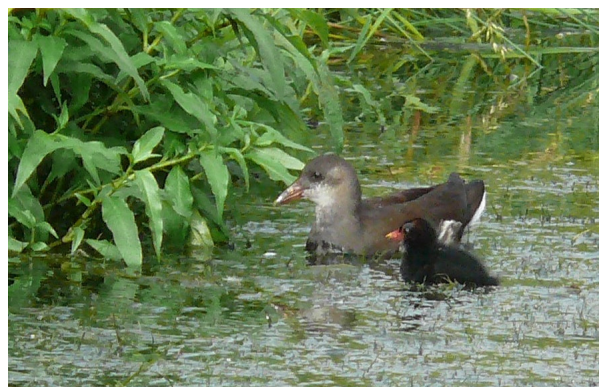
controlegroep van tien nesten niet deden. Ze vonden geen verschil in aantallen volgroeide kuikens. Dit was niet te wijden aan goede jaren (waarin het effect van helpers kleiner zou zijn) of lage activiteit van helpers.

Dat illustreert meteen een belangrijke vraag in het onderzoek over helpgedrag: hoe is het evolutionair ontstaan? Veel verklaringen stellen dat het functies heeft die evolutionair voordelig werken (Jamieson 1989). De helper ontwikkelt ervaring in broedzorg, wat zijn toekomstige eigen nakomelingen een hogere overlevingskans kan geven. Ook verhoogt het de kans dat de helper ooit zelf gaat broeden. Als het geholpen paar sterft, heeft de helper een grote kans om het territorium over te nemen. Ook is het een manier om toegang te hebben tot schaars voedsel, zonder weggejaagd te worden. En het levert 'inclusive fitness' als het geholpen paar nauw verwant is aan de helper: een deel van de genen die de helper ook heeft wordt dan met hogere kans doorgegeven aan de volgende generatie.

Maar deze verklaringen zijn niet algemeen toe te passen op elke vogelsoort die helpgedrag kent. Vaak zijn slechts enkele verklaringen of variaties daarop van toepassing. Jamieson (1989) vroeg zich af hoe het kon dat helpergedrag dan toch algemeen verspreid is onder veel vogelsoorten, en kwam met een andere theorie. Het helpgedrag zorgt volgens hem niet zelf voor de natuurlijke selectie, omdat de voordelen verwaarloosbaar klein zijn. Helpgedrag is een bijkomstigheid van de evolutie van 'communal breeding', het paringssysteem waarbij meer dan twee adulte individuen voor een broedsel zorgen. De werkelijk geselecteerde eigenschappen zouden grotere tolerantie en kleinere dispersie zijn. Hierdoor kan de broedzorg al tot uiting komen in individuen die zelf nog niet geslachtsrijp zijn, maar wel contact hebben met kuikens. De reactie om kuikens te voeren wordt namelijk niet door hormonen gestuurd, maar door een stimulus: het bedelen (Eisner 1960 geciteerd in Jamieson 1989). En dat bedelen gebeurde bij de Bruik inderdaad ook naar de juveniel. Communal of cooperative breeding komt ook voor bij het Waterhoen: meerdere vrouwtjes kunnen gepaard zijn met eenzelfde mannetje, en simultaan eieren leggen in hetzelfde nest (Gibbons 1986). Toch blijft ik het een discutabel verhaal vinden, want op evolutionaire tijdsschaal zijn ook zeer kleine voordelen voor selectie vatbaar.

Ouder met jong (l) en juveniel voert jong. Foto: Stijn Schreven.

Juveniel en jong. Foto: Stijn Schreven.

Bij andere soorten blijkt helpgedrag nog in relatie te staan tot geslachtsratio's, eibeschadigingen, menu, broedsucces van het volgend jaar, buitenechtelijke paringen, leeftijd en lichaamsgewicht. Maar om dat nu te bespreken gaat te ver.

De opdeling in twee voergroepjes is geen regel. Bij de Meerkoet werkt het wel zo dat de ouders ieder een deel van de jongen voeren, en een jong dat niet in het groepje hoort een pik krijgt (Horsfall 1984). Deze 'parent-offspring aggression' gebeurt ook bij het Waterhoen, maar dan om de sterkste jongen op hun beurt te laten wachten en om zelfstandigheid te bevorderen (Leonard *et al.* 1988). Dit gedrag lijkt verdwenen als het jong een helper is; de Bruukse juveniel werd nooit gepikt. Die was namelijk al zelfstandig en bedelde zelf niet meer.

Het is duidelijk dat het interessant kan zijn om niet alleen de soortnaam op te schrijven van een vogel die je ziet, maar om ook te kijken naar het gedrag. Naar aanleiding van simpele waarnemingen kun je al literatuur opzoeken om er meer over te weten te komen. En dan gaat er een schijnbaar oneindige wereld voor je open.

EDEN, S.F. (1987) When do helpers help? Food availability and helping in the moorhen *Gallinula chloropus* Behav. Ecol. Sociobiol. 21:191-195

EISNER, E. (1960) The relationship of hormones to the reproductive behaviour of birds, referring especially to parental behaviour: a review. Anim. Behav. 8:155-179.

GIBBONS, D.W. (1986) Brood parasitism and cooperative nesting in the moorhen *Gallinula chloropus* Behav. Ecol. Sociobiol. 19:221-232

GIBBONS, D.W. (1987) Juvenile helping in the moorhen *Gallinula chloropus* Anim. Behav. 35:170-181

GREY OF FALLODON, E. VISCOUNT (1927) The charm of birds. Frederick A. Stokes, New York

HORSFALL, J.A. (1984) Brood reduction and brood division in coots. Anim. Behav. 32:216-225

JAMIESON, I.G. (1989) Behavioral heterochrony and the evolution of birds' helping at the nest: an unselected consequence of communal breeding? Am. Nat. 133:394-406

LEONARD, M.L., A.G. HORN & S.F. EDEN (1988) Parent-offspring aggression in moorhens. Behav. Ecol. Sociobiol. 23:265-270

LEONARD, M.L., A.G. HORN & S.F. EDEN (1989) Does juvenile helping enhance breeder reproductive success? A removal experiment on moorhens. Behav. Ecol. Sociobiol. 25:357-361

PUTLAND, D.A. & A.W. GOLDIZEN (2001) Juvenile helping behaviour in the Dusky moorhen *Gallinula tenebrosa* Emu 101:265-267

RANDLER, C. (2007) Observational and experimental evidence for the function of tail flicking in Eurasian moorhen *Gallinula chloropus* Ethology 113:629-639

SKUTCH, A.F. (1961) Helping among birds. Condor 63:198-226

**Ik voer in bij Waarneming.nl,
dan komt het toch ook bij SOVON binnen?**
Joost van Bruggen/Chris van Turnhout (SOVON)

Regelmatig krijgen SOVON-medewerkers van vogelaars die waarnemingen doorgeven via Waarneming.nl het bericht dat ze ervan uitgaan dat hun gegevens ook automatisch op de goede plek bij SOVON terecht komen, omdat 'SOVON en Waarneming.nl immers onderling gegevens uitwisselen.' Dit is maar ten dele het geval, zoals hieronder wordt uitgelegd.

Er worden inderdaad gegevens uitgewisseld tussen beide organisaties, maar 'losse waarnemingen' zoals verzameld door Waarneming.nl zijn maar voor een beperkt aantal toepassingen voor SOVON bruikbaar. Het gaat dan vooral om gegevens van zeldzame of bijzondere niet-broedvogels, die via het Bijzondere Soorten Project (BSP) worden gebruikt om fenologie, doortrekkpatronen en indicatieve verspreiding via regelmatige artikelen in SOVON-Nieuws te presenteren. Daarnaast worden meldingen van een beperkt aantal zee zeldzame broedvogels gebruikt voor het completeren van het landelijke verspreidingsbeeld en de schatting van de populatiegrootte, zoals gepresenteerd in de jaarlijkse SOVON-Broedvogelrapporten.

SOVON richt zich op het in beeld brengen van de verspreiding en aantalsontwikkeling van alle vogels in Nederland. Daartoe organiseren we, veelal in samenwerking met het CBS, verschillende meetnetten om de vinger aan de pols te houden van zowel de zeldzame als de algemene soorten, de broed- en de wintervogels, etc. Ieder meetnet kent daarom zijn eigen specifieke aanpak. Kern van (bijna) al deze meetnetten is dat telgegevens verzameld worden die betrekking hebben op telgebieden (of-punten) met vaste begrenzingen, die met een vastgelegde frequentie en op afgesproken tijden gebiedsdekkend worden geteld. Op deze manier wordt niet alleen informatie verzameld over waar vogels zitten, maar ook over waar ze niet zitten, en waar de onderzoeksinspanning ontoereikend is om goede uitspraken over presentie of aantallen te doen. Deze informatie is essentieel voor een juiste interpretatie van verspreidingsbeelden en het betrouwbaar beschrijven van aantalsontwikkelingen. Zie voor een uitgebreidere toelichting het artikel van Ruud Foppen in SOVON-Nieuws 23 (2); 5-6 (2010), ook via www.sovon.nl te raadplegen. De meeste gegevens van Waarneming.nl voldoen niet aan deze criteria, en kunnen daarom niet worden gebruikt voor de verschillende SOVON-meetnetten.

SOVON maakt dus maar in beperkte mate gebruik van 'losse waarnemingen'. Waarneming.nl is een prachtige plek om deze waarnemingen onder te brengen. Als u wilt dat SOVON zinvol gebruik kan maken van de door u ingevoerde waarnemingen voor de hier boven beschreven toepassingen is het noodzakelijk zoveel mogelijk informatie bij de waarneming op te geven. Veelal blijft het bij de vermelding van gedrag bij 'Ter plaatse'; onvoldoende om gebruikbaar te zijn voor SOVON (zie voorbeeld).

Samenvattend

Als u wilt dat SOVON uw losse waarnemingen van zeldzame soorten optimaal kan gebruiken binnen de meetnetten dan willen we vragen om gebruik te maken van de invoermogelijkheid via SOVON.nl. Als u toch kiest voor Waarneming.nl, dan is dat op zich prima maar noteer dan onder 'gedrag' wel zo nauwkeurig mogelijk wat waargenomen is, vooral het gedrag dat op een (mogelijk) broedgeval wijst. Het meeste hebben we natuurlijk aan telgegevens zoals verzameld onder de vlag van onze meetnetten.

Voorbeeld van een waarneming op Waarneming.nl:

Zandafraving xxx. Kleine plevier: 27 juni, 2ex. ter plaatse.

Voor de vaststelling van een territorium van Kleine plevieren moeten volgens de broedvogelhandleiding twee waarnemingen van een individu worden gedaan, moeten die tien dagen uit elkaar liggen en waarvan één waarneming gedaan moet zijn tussen 15 mei en 15 juli. Uit dit gebied is alleen deze waarneming doorgegeven, onvoldoende om tot de vaststelling van een territorium over te gaan. De waarneming zou voor SOVON veel bruikbaar zijn als bijvoorbeeld van alarmerende vogels sprake zou zijn. Dat zijn veel hardere aanwijzingen voor de aanwezigheid van een territorium of een nest. Dat laatste blijkt bij deze waarneming inderdaad het geval te zijn, want 'alarmerend' is in het opmerkingenveld bijgeschreven. Voor een waarneming van een alarmerende Kleine plevier is 1 waarneming tussen 15 mei en 15 juli al voldoende. Probleem is dat het ondoenlijk is om met informatie uit opmerkingenvelden om te gaan. Had de teller 'alarmerend' ingevuld bij gedrag dan was hij automatisch wel als a aanvullend territorium meegenomen op de gegevens uit de meetnetten.

Natuurfotowedstrijd om de Gouden Bevertak 2012

Marijn Nijssen/Harvey van Diek

Voor het zevende jaar op rij organiseert de Vogelwerkgroep Nijmegen een natuurfotowedstrijd. De wedstrijd is bedoeld om de natuur in en rondom Nijmegen letterlijk 'in the picture' te zetten en om (amateur) natuurfotografen uit de regio een podium te bieden om hun werk aan een breed publiek te tonen. De hoofdprijs bestaat uit eeuwige roem en de felbegeerde Gouden Bevertak. Deze wisseltrofee is momenteel in het bezit van Pauline van Marle die de wedstrijd vorig jaar won met een schitterende foto van opvliegende ganzen op een mistige morgen in de Hatertse Vennen.

Meedoen staat voor iedereen open en deelname is eenvoudig. Alle foto's mogen worden ingezonden, mits deze in 2011 zijn genomen en wel binnen de grenzen van het werkgebied van de Vogelwerkgroep Nijmegen. Dit gebied omvat het Rijk van Nijmegen en het Land van Cuijk. Inzenden kan in de categorie 'Vogels' of in de vrije categorie (andere diergroepen, planten, landschappen en abstracte onderwerpen). De foto's moeten uiterlijk 31 december 2011 digitaal worden ingestuurd naar de vogelwerkgroep (fotowedstrijd@vogelwerkgroepnijmegen.nl). Kijk voor het volledige wedstrijdreglement op de internetpagina: www.vogelwerkgroepnijmegen.nl.

De foto's zullen worden beoordeeld door het internetpubliek én door een vakjury. De beste 12 foto's uit beide categorieën worden professioneel afgedrukt door Foto Verweij Nijmegen en zullen vanaf maart 2012 worden geëxposeerd in het Natuurmuseum Nijmegen. De prijsuitreiking van de Gouden Bevertak zal plaatsvinden bij de opening van de expositie.

De winnende foto om de Gouden Bevertak 2011: Pauline van Marle

Dit is het vierde deel in een serie die door Michiel van der Weide is opgestart in 2004. In nummer 2004-2 werd een overzicht gegeven van de jaren 1976 t/m 1984 (jrg. 2 t/m 10). In nummer 2004-3 werd een overzicht gegeven van de jaren 1984 t/m 94 (jrg. 11 t/m 20). In nummer 2005-1 werd een overzicht gegeven van de jaren 95 t/m 2003 (jrg. 21 t/m 29). En nu dus een overzicht van de jaren 2004 tot heden (jrg. 30-37).

In deze laatste periode ging de Mourik standaard naar drie afleveringen per jaar en vanaf het jubileumnummer in 2006 sloop de kleur in de voorplaat.

Vaste schrijvers zoals Marcel Bingley, Harvey van Diek, Erik van Winden, Remco Wester, Menno Hornman, Frank Majoor en Berend Voslamber maakten het de redactie in deze jaren zo gemakkelijk om het blad vol te krijgen met interessant leesvoer dat de 100-paginagrens in de meeste jaren werd overschreden. Het kwantitatieve topjaar was 2009 toen zelfs 136 pagina's werden volgeschreven. Vaste rubrieken kwamen en gingen soms weer geruisloos af. Velen konden de verleiding niet weerstaan om steeds vaker over onze eigen grenzen heen te kijken. Dit leidde op de ALV van 2000 al tot kamervragen. Het overzicht van artikelen over regio's buiten het werkgebied (vooral excursies en reisverslagen) wordt dan ook separaat in tabel 2 gepresenteerd.

Tabel 1 Overzicht artikelen in De Mourik jaargang 30-37.

Jaar	jrg	nr	auteur	pag	titel
2004	30	1	M. v.d. Weide en J. Jacobs	2	Roodborsttapuit en Geelgors als broedvogel rond Groesbeek
2004	30	1	Sjak Gielen	12	Veranderingen in de kolonievorming van Roeken 1990-2003
2004	30	1	Leo v. d. Bergh	18	Taiga- en Toendrarietganzen rondom Nijmegen deel 2
2004	30	1	Erik van Winden	27	Waarnemingenoverzicht okt 2003 t/m feb 2004
2004	30	2	Fred Hustings	2	Trektellen in het voorjaar: turen naar leuke stippen
2004	30	2	Frank Majoor	12	Broedvogelinventarisaties Gelderse Poort in 2003
2004	30	2	Johan Thissen	22	De ooievaar als broedvogel in de Gelderse Poort in 2004
2004	30	2	Michiel van der Weide	28	Vergeet de oude doos niet deel 1 (1976-1984)
2004	30	2	Erik van Winden	31	Waarnemingenoverzicht mrt t/m aug 2004
2004	30	3	Henk & Raymond Klaassen	2	Weidevogels in Groesbeek 2003
2004	30	3	H. v. Diek en P. Eekelder	11	Slaapplaatstelling Grote zilverreigers in de Ooijpolder
2004	30	3	Leo v. d. Bergh	13	Taiga- en Toendrarietganzen rondom Nijmegen deel 3
2004	30	3	Erik van Winden	28	Waarnemingenoverzicht sept t/m nov 2004
2004	30	3	Michiel van der Weide	34	Vergeet de oude doos niet deel 2 (1984-1994)
2005	31	1	Harvey van Diek	2	Hoe snel rukt de Orpheusspotvogel op?
2005	31	1	J. Jacobs en R. Zollinger	6	Kerkuil broedt middenin de stad Nijmegen

2005 31 1 Kell Eradus	10	Zeldzame en schaarse broedvogels van de KB-plassen 2003-2004
2005 31 1 Alison en Kell Eradus	19	Waarneming van een Jan van Gent over het dorp Velp (NB)
2005 31 1 Michiel van der Weide	21	Vergeet de oude doos niet deel 3 (1995-2003)
2005 31 1 Erik van Winden	25	Hotspots in het werkgebied, volgens het waarnemingenarchief
2005 31 1 Menno Hornman	29	Overwinterende Klapekster in het cultuurland van het Circul
2005 31 1 Frank Majoor	32	CES-project Ooijsse Graaf
2005 31 2 Leonard Holleman	38	Het Oosterhoutse bos: een ecosysteem, 50 jaar lang gevolgd
2005 31 2 Frank Majoor	43	Broedvogelinventarisaties Gelderse Poort in 2004
2005 31 2 F. Majoor en F. Willems	51	Verslag Roerdompactie
2005 31 2 Harvey van Diek	57	Bijzondere broedvogels van de Bergerheide in 2003 en 2004
2005 31 2 Louis Dolmans	69	Hop in Bemmelen
2005 31 3 Henny en Rob Gorissen	74	Dertig jaar vogelen: ervaring van nul tot nu
2005 31 3 Hans Wegman	82	Van stilstaan tot tellen: bijna 30 jaar VWG in herinneringen
2005 31 3 N. v.d. Poel en K. Eradus	88	Het jaar van de Huiszwaluw
2005 31 3 Minne Feenstra	92	Witkopgors over Maldens Vlak
2005 31 3 Erik van Winden	99	Dertig jaar watervogeltellingen langs Maas en Waal
2006 32 1 Fred Hustings	4	Vaarwel Mulderskop; een samenvatting van 9 jaar trektellen
2006 32 1 v. Dijk, Gielen, Wester	25	Het nieuwe waarnemings scherm op de website
2006 32 1 Remco Wester	31	Waarnemingenoverzicht dec 2004 tot half jan 2006
2006 32 2 H. v. Diek en F. Majoor	42	Broedvogelmonitoring van de Gelderse Poort in 2005
2006 32 2 R. Wester e.a	53	Big Day 2006
2006 32 2 Michiel v. d. Weide	61	Dertig jaar Nachtzwaluwen op Mulderskop: tijd voor uitbreiding?!
2006 32 2 Remco Wester	73	Waarnemingenoverzicht 15 jan 2006 tot 15 mei 2006
2006 32 3 Remco Wester	88	Zwarte wouw nieuwe broedvogel in het werkgebied?
2006 32 3 Arie van Dijk	94	Ontmoetingen in een klooster
2006 32 3 M. Feenstra en J. v.d. Zee	95	Een Baltische mantelmeeuw langs de Waal?
2006 32 3 Harvey van Diek	100	Karakteristieke broedvogels van de Bergerheide, toen en nu
2006 32 3 Remco Wester	110	Waarnemingenoverzicht 16 mei 2006 tot 15 okt 2006
2007 33 1 Jouke van der Zee	3	Een mysterieuze Blauwborst in de Groenlanden in 2004, 2005 en 2006
2007 33 1 Henk Klaassen	10	Mijn Gierzwaluwen in 2006
2007 33 1 Erik van Dijk	11	Kraanvogels in ons werkgebied
2007 33 1 Peter Hoppenbrouwers	20	Op zoek naar één geringde IJslandse grutto
2007 33 1 B. Voslamber en K. Eradus	21	Grauwe ganzen in het werkgebied deel 1: aantallen en verspreiding
2007 33 1 Remco Wester	32	Waarnemingenoverzicht 16 okt 2006 tot 15 feb 2007
2007 33 2 Marcel Bingley	42	2007 jaar van de Steenuil – een tussenbalans
2007 33 2 B. Voslamber en K. Eradus	44	Grauwe ganzen in het werkgebied deel 2: levensloop van paar JBE x JSN
2007 33 2 Bram Ubels	54	Ringwerk in de Ooijsse Graaf
2007 33 2 Marcel Bingley	56	Recensie 'The Sound Approach to birding'
2007 33 2 Remco Wester	59	Waarnemingenoverzicht 16 feb 2007 tot 31 mei 2007
2007 33 3 Menno Hornman	78	2006 (en 2007) – het jaar van de Zwarte roodstaart
2007 33 3 Peter Hoppenbrouwers	89	De Koereiger in ons werkgebied
2007 33 3 Paul Gnodde	92	Vogelgeluiden opnemen en op de PC bekijken
2007 33 3 Peter Hoppenbrouwers	97	Twee geringde Zwarte ooievaars in ons werkgebied
2007 33 3 Janneke Sindram	99	Kanoeten in ons werkgebied
2007 33 3 Jan Jacobs	104	Kerkuilen, alweer een topjaar!
2007 33 3 Remco Wester	105	Waarnemingenoverzicht 1 juni 2007 tot 15 okt 2007
2008 34 1 Sjak Gielen	2	2008 – het jaar van de Scholekster
2008 34 1 Remco Wester	6	Woestijnbraamsluiper bij Langenboom?
2008 34 1 Remco Wester	9	Het online-waarnemingenarchief van de VWG – een nadere toelichting
2008 34 1 Gert-Jan Caspers	20	Kleine alk bij Sint Agatha
2008 34 1 Marcel Bingley	23	Trektellen najaar 2007: meer telposten, minder vogels
2008 34 1 Remco Wester	30	Waarnemingenoverzicht 16 okt 2007 t/m 31 jan 2008
2008 34 2 Frank Majoor	42	Broedvogels in de Gelderse Poort 2007
		trends vanaf 1990 en recente ontwikkeling 2002-2007
2008 34 2 Harvey van Diek	63	Big Day 2008

2008 34 2 Remco Wester	65	Waarnemingenoverzicht 1 feb 2008 tot 10 juni 2008
2008 34 3 Jochem Kühnen	84	Gierzwaluwen en de bescherming ervan in Nijmegen e.o.
2008 34 3 Menno Hornman	90	Citroenkwikstaart bij de Oude Waal
2008 34 3 M. Feenstra en Voslamber	93	ZUE: een stoere Grauwe gans
2008 34 3 Bram Ubels	99	Waar komen de in Nijmegen overwinterende Kokmeeuwen vandaan?
2008 34 3 Marcel Bingley	101	2007 – het jaar van de Steenuil
2008 34 3 Remco Wester	107	Waarnemingenoverzicht 11 juni 2008 tot 31 okt 2008
2009 35 1 Frans Jacobs	4	Compensatieplan voor de Steenuil in de regio Lent-Elst in 2008
2009 35 1 Peter Hoppenbrouwers	11	IJseend op de Bisonbaai
2009 35 1 Berend Voslamber	13	Gekleurringde Kleine zilverreiger in Ooijpolder afkomstig uit Engeland
2009 35 1 Remco Wester	22	Waarnemingenoverzicht 31 okt 2008 tot 15 feb 2009
2009 35 2 P. Spierings en J. Jacobs	43	De Kerkuil: boomholtebroeder in het land van Maas en Waal
2009 35 2 Erik van Dijk	45	Natuurontwikkelingsproject Stapsteen 't Zwanenbroekje
2009 35 2 Johan Bekhuis	48	Publieksdag Oude Waal groot succes
2009 35 2 Minne Feenstra	50	Broedgedrag van Goud- en Vuurgoudhaantjes te Ubbergen
2009 35 2 Kell Eradus	61	Werkvolk van de VWG
2009 35 2 Berend Voslamber	63	Geringde Zilverreigers in het werkgebied (2)
2009 35 2 Remco Wester	69	Waarnemingenoverzicht 15 feb 2009 tot 15 juni 2009
2009 35 3 Sjaak v. d. Berg	96	Botsende burens...
2009 35 3 Sjak Gielen	101	Veranderingen in het telgebied van de Oude Waal vanaf 2000
2009 35 3 B. Voslamber en Eradus	107	Grauwe ganzen in het werkgebied van de VWG deel 3
		Ooijsse Grauwe ganzen op reis?
2009 35 3 Jochem Kühnen	115	2009 – het eerste jaar van de Gierzwaluw
2009 35 3 Sjaak v. d. Berg	116	Werkvolk van de VWG
2009 35 3 Remco Wester	119	Waarnemingenoverzicht 15 juni 2009 t/m 15 nov 2009
2010 36 1 Peter Hoppenbrouwers	8	Werkvolk van de VWG
2010 36 1 Remco Wester	17	Waarnemingenoverzicht 15 nov 2009 t/m 15 feb 2010
2010 36 2 Majoor, Diermen, v. Diek	38	Karakteristieke broedvogels van de Gelderse Poort in 2008 en 2009
2010 36 2 Sjak Gielen	62	De gouden beverboom
2010 36 2 Jochem Kühnen	67	Gierzwaluw ook in 2010 jaarvogel
2010 36 2 Menno Hornman	74	Waarnemingenoverzicht 15 feb 2010 - 31 mei 2010
2010 36 3 Kees Schreven	82	Bekentellingen in Groesbeek
2010 36 3 Harvey van Diek	96	Eerste broedpoging van Lepelaars in de Gelderse Poort
2010 36 3 Kurstjens, Feenstra e.a.	101	Blauwe kiekendievenslaapplaats in de Groenlanden
2010 36 3 v. d. Berg en Bingley	115	Vogeltrek over VWG-werkgebied in 2009
2010 36 3 Menno Hornman	126	Waarnemingenoverzicht 1 juni 2010 - 1 nov 2010
2011 37 1 Sjak Gielen	10	Grote trap als kerstcadeau
2011 37 1 Sjak Gielen	24	Visueel jaaroverzicht 2010
2011 37 1 Peter Verbeek	26	Inrichtingsplannen Millingerwaard 2010
2011 37 1 Bram Ubels	28	CES-jaarverslag Ooijsse Graaf 2010
2011 37 1 Jochem Kühnen	34	Einde van twee jaar Gierzwaluw als jaarvogel
2011 37 1 Peter Hoppenbrouwers	36	Waarnemingenoverzicht 1 nov 2010 - 1 feb 2011
2011 37 2 Menno Hornman	50	Slechtvalkenperikelen in Heijendaal
2011 37 2 Marcel Bingley	55	Zeearend in de Bemmelse Polder
2011 37 2 Hans Hollander	59	Broedvogelinventarisatie Balgoijse Wetering in 2009 en 2010
2011 37 2 Harvey van Diek	65	Terug van weggeweest: broedende Roeken in de Ooijpolder
2011 37 2 Menno Hornman	77	Waarnemingenoverzicht 1 feb 2011 t/m 1 mei 2011

Tabel 2 Overzicht reis- en excursieverslagen in De Mourik jaargang 30-37.

Jaar	jrg nr	auteur	pag	titel
2004	30	2	Albert van der Hem	Verslag weekend op Ameland mei 2004
2006	32	59	Marcel Bingley	Amelandverslag 25 – 29 mei 2006
2007	33	2	Sjak Gielen	Openingsexcursie 2007
2007	33	50	Peter Hoppenbrouwers	Amelandkamp 10 – 14 mei 2007

2008 34 1 Peter Hoppenbrouwers	11	Kirgizië 19 mei – 2 juni 2007
2008 34 1 Paul Gnodde	21	Recensie: 'Vögel beobachten in Norddeutschland'
2008 34 2 Peter Eekelder	52	Vogels kijken in Zuidoost-Peru
2009 35 1 Harry Nieboer	18	Excursie naar Zeeland
2009 35 2 Marcel Bingley	66	De Cookeilanden
2009 35 3 Marc de Bont	86	Mijn ontdekkingsreis in ornithologisch Afrika
2009 35 3 Sjak Gielen	94	Amelandkamp op Schier
2010 36 1 Marcel Bingley	2	Tellen in Tarifa
2010 36 1 Albert van der Hem	11	Vogelen in Gambia
2010 36 2 Hoppenbrouwers e.a.	55	Vogelen in Zuid-Turkije 12 – 22 juni 2008
2010 36 2 Harry Nieboer	69	Dinsdagavond-vogelfietstochten in de Ooijpolder
2010 36 3 Harry Nieboer	93	VWG-kamp 2010: Schiermonnikoog
2010 36 3 Adriaan Vos	98	Excursie naar de Kraanvogels van Diepholz (Dld)
2010 36 3 Jos van Oostveen	108	Vogels kijken in Georgië: een verrijkende ervaring
2011 37 1 Sjak Gielen	2	Zeelandexcursie: 5,6 vogel p.p.
2011 37 1 Frank Saris	4	Zambia, juni 2010
2011 37 1 Rob en Henny Gorissen	13	Een vogeltrektocht door Oost- en Noord-Europa
2011 37 2 Marcel Bingley	67	Bulgarije – Oostelijke Rodopen

Waarnemingenoverzicht 1 mei t/m 1 oktober 2011

Menno Hornman, m.hornman1@gmail.com

Deze rubriek begint in mei toen het nog volop voorjaar was met dito leuke soorten, soorten waarvan vele nu al weer in Afrika zitten. Nadat april de warmste en droogste maand ooit was, werd ook mei onder invloed van hogedrukgebieden vrij warm en droog. Ons land leek toen af te stevenen op een historisch droog jaar, droger zelfs dan 1976. Maar begin juni maakten lagedrukgebieden de dienst uit en was het weer koel en nat. Juli werd nog natter en koeler en augustus was niet veel beter. Pas in het midden van september sloeg het weer in positieve zin om en sindsdien konden we tot ver in november genieten van mooi en soms zelfs warm nazomerweer. Van een droogterecord was al lang geen sprake meer, het tekort was bijna nihil geworden, wat ook weer uitzonderlijk is.

Mei leverde zoals gebruikelijk een stroom aan bijzonderheden op. De eerste van mei was de Woestijnplevier, nog steeds aanwezig in Lienden. 3 Morinelplevieren waren de eerste langduriger pleisterende vogels in de regio, een Graszanger verkoos tijdelijk de fraaie graslanden van de Bruuk en een Poelsnip zat kort in verboden gebied op de Hamert. September zorgde eveneens voor veel vuurwerk met één of meerdere Steppekiekendieven, een Gestreepte Strandloper (ook nog net in augustus) en, last but not least, een Kleine Klapekster op Salmorth, een nieuwe soort voor de regio.

Tussen 1 mei en 1 oktober werden bijna 47.500 waarnemingen ingevoerd, waarbij mei met 13.300 logischerwijs de maand was de meeste waarnemingen, gevolgd door september met 9.437. In de zomermaanden was dit, net als het weer, minder, hoewel toch iedere maand tussen de 8.300 en 8.700 waarnemingen zijn ingevoerd. Het totaal aantal vogelwaarnemingen staat nu op 711.017. Dat is een stuk lager dan ik u de vorige keer heb voorgehouden, maar dat was het totaal van alle taxonomische groepen (is nu ruim 920.000), dus niet alleen de vogelwaarnemingen. Maar dat miljoen gaat ongetwijfeld een keer gehaald worden.

Maximaal 53 **Dodaarzen** zaten op 12 september op de De Vilt. Het Reindersmeer was dit jaar weer goed voor een grote groep **Geoorde Futen**, maar met 37 exemplaren op 5 juli werd het aantal van vorig jaar (62) bij lange na niet gehaald. Broedgevallen in de regio werden niet gemeld. De enige **Roerdomp** vloog op 5 juni over de Groenlanden. Verrassend waren twee **Koereigers** die een slaapplekje zochten op het wilgeneiland in de Oude Waal. De volgende dag konden zij niet meer worden teruggevonden. Op 8 mei

waren twee **Kleine Zilverreigers** aanwezig in het Nieuwe Heerenven en op 9 juni foerageerden er twee in Jonkmanshof. Vanaf eind juni tot in augustus doken, zoals wel vaker in deze periode, vogels op in de Gelderse Poort (o.a. Oude Waal en Millingerwaard), in de Liendense Waard, in de Vilt, in de Kuilen Langenboom, bij KBP 5 en incidenteel op andere plekken langs Waal en Maas. In totaal ging het om 113 waarnemingen waarbij op 13 aug. maximaal vier vogels werden gezien (Millingerwaard). **Grote Zilverreigers** begonnen weer te verschijnen in augustus (daarvoor maar 3 waarnemingen), met een (voorlopig) maximum van 38 exemplaren in de Gendtse Polder op 26 september. Een **Purperreiger** trok op 18 mei over het Eendenmeer, Nieuw-Bergen en begin juni hing een vogel rond in de Ooijse Graaf. Op 25 juli dook een jonge vogel op in de Maasheggen en drie dagen later zat een exemplaar op de Kaliwaal. Weer een dag later vloog er eentje over de Gebrande Kamp, op 1 aug. zat er eentje kort in de Kuilen, op 3 aug. vloog er een over Wijchen en op 18 augustus over Velp (NBr). Tussen 5 mei en 9 juni werden 7 waarnemingen van **Zwarte Ooievaars** verricht, waaronder 3 adulte vogels in de Millingerwaard op 1 juni en 2 adulten over de Groenlanden een dag later. Op 7 juli volgde een bijna adulte vogel in de Tiengeboden en op 10 juli een in de Millingerwaard. Van 25 juli t/m 13 augustus lieten een adult en jong zich regelmatig goed bekijken in de Millingerwaard en van 25 aug. t/m 23 september zat er een fraaie adult in en rond de Bruuk of bij De Horst. Maar liefst 83 **Ooievaars** vlogen over het Zweefvliegveld Malden op 15 september. Broedgevallen vonden plaats in Kekerdom, op de Paardenwei, in een elektriciteitsmast bij Bemmelen, in Leuth, Gennep, Beugen, Deest, Zyfflich en Kranenburg. Een **Heilige Ibis** zat op 23 en 31 mei in Beneden-Leeuwen, op 15 juni in Druten en op 5 juli bij de Oude Waal.

Heilige ibis tussen Lepelaars, Oude Waal, 5 juli 2011.

Foto: Harvey van Diek.

Lepelaars kwamen dit jaar helaas niet tot broeden. De Camargue-vogel, een van het in de Oude Waal broedend paartje van vorig jaar, was overigens wel weer aanwezig. In de Oude Waal werd met een maximum van 54 exemplaren op 27 juli net geen record bereikt. In de Liendense Waard, waar eveneens een flinke groep rondhing, werden er maximaal 37 geteld (op 30 juni). Twee niet nader bepaalde **flamingo's** (spec) zaten op 17 aug. in de Millingerwaard. Drie **Rosse Fluiteenden** zaten op 18 juni op de Hamert en een **Zwartbuikfluiteend** zwierf van mei tot en met september rond in de Liendense Waard en later in KBP 5 en omgeving. Een **Kleine Rietgans** zat op 1 en 5 mei 's avonds in en bij KBP 5. De eerste groepen **Kolganzen** vielen op 28 september ons werkgebied binnen, waarbij enkele groepjes lokale overzomeraars maar even buiten beschouwing worden gelaten. De zelfverkozen genaturaliseerde **Dwerggans** werd sporadisch gezien bij KBP 8 of 9 of aan de andere kant van de Maas. Overzomerende groepen **Brandganzen** zijn al lang geen zeldzaamheid meer in onze regio, maar een najaarsgroep van 1470 op 16 september in de uiterwaarden van Bergen was dat zeker wel. Maximaal 400 **Nijlganzen** zaten bij de Kraaienhof (16 september) en 320 op de Leemputten, Milsbeek (16 juli). Een **Smient** bleef de hele zomer hangen in de Oosterhoutse Waard. **Zomertalingen** waren met slechts 173 waarnemingen relatief dun gezaaid dit jaar. Vooral de Oude Waal, traditioneel de plek met de meeste waarnemingen, werd door de extreem lage waterstand grotendeels gemeden (Waterschap: maak eens werk van een goed peilbeheer!!). Een vrouwtje **Krooneend** was aanwezig op 29 aug. en van 10 t/m 19 september op KBP 8 en 9. Opmerkelijk is de waarneming van een **Grote Zaagbek** op 16 september op het Geldernsch-Nierskanaal.

Aardige trek van **Wespendieven** was er op de Hamert op 31 aug. (20) en 31 aug. (19). Begin mei trok er een ongekend aantal **Zwarte Wouwen** over het werkgebied. In totaal werden er 40 waarnemingen verricht van zeker 55 vogels, waarbij alleen al 22 exemplaren in het warme weekend van 7 en 8 mei over de Hamert trokken. In totaal trokken er de gehele periode 43 **Rode Wouwen** over ons werkgebied, waarbij 6, 7 en 8 mei wederom de topdagen waren. Het hoogste aantal, 5, waar anders dan over de Hamert, werd echter op 30 september geteld. Er waren maar liefst drie meldingen van een **Slangenarend**: een adulte op 3 mei over het Wellsch Meer, op 7 mei een vermoedelijk 2e kalenderjaar vogel over de Paardenwei en dezelfde dag één over de Wylerbaan, Groesbeek, de laatste echter zonder verder commentaar. **Bruine Kiekendieven** deden het met ruim 275 waarnemingen en 400 vogels aardig goed dit jaar, vooral in september. De 13 **Blauwe Kiekendieven** (begin mei en eind september) staken daar schril bij af. Het kon bijna niet uitblijven toen Nederland halverwege september een enorme golf **Steppenkiekendieven** over zich kreeg, dat er ook eentje zou vallen in de regio. Sterker, er was er al eentje gezien: op 1 mei trok er een adult mannetje over de Millingerwaard, maar ik hoop dat de waarnemer de vogel goed heeft gezien, want in Limburg was er sprake van een echte instinker die een Grauwe

Kiekendief bleek te zijn. Op 19 september ontdekten Jolanda Wannet en de rivierentelploeg (Max van Dongen, Ronald Stolk, Gerard Schreurs en Iris Berends) een eerstejaars vogel op de hoek Persingsestraat/Kouwedijk in de Ooijpolder. Helaas leek deze vogel snel gevlogen, maar was wel zeer goed vastgelegd op de gevoelige plaat door FJ Kielewald die ook aanwezig was. Twee dagen later ontdekte Remco Wester echter een jonge vogel bij Zyfflich, die door een enkeling nog kon worden gezien en ieder geval ook weer goed werd gefotografeerd. Op 24 september werd op de plek van 19 juli wederom een (jonge) Steppenkiekendief gezien door Mark Wilkinson die zich bij een Blauwe Kiekendief voegde en uit beeld verdween. Je zou de **Grauwe Kiekendieven** haast vergeten, maar ook daarvan trokken exemplaren door (hoewel veel minder dan vorig jaar) en wel op 1 mei over Beugen, op 1, 2 en 3 mei over de Hamert, op 2 september over trektelpost Maldens Vlak en de dag erop over de Hamert. Maar liefst 88 **Visarenden** werden op de voorjaars- en najaarstrek gezien, met 7 over de Hamert op 10 september als maximum.

Visarend, Waal bij Ooij, 16 sept. 2011.

Foto: Jouke van der Zee.

Drie waarnemers hadden het geluk een **Roodpootvalk** te zien (op 15 mei, de Hamert, 21 mei, Kekerdomse Waard en 15 september, trektelpost Maldens Vlak) en eentje zelfs drie, op – welke dag ook anders - 8 mei (de Hamert). Er werden 23 **Smellekens** gemeld, 4 in mei, een eind augustus en de rest in september. Best stoer was de waarneming van een **Sakervalk** op 29 september op de Hamert. Oké, het was weliswaar een valkeniersvogel met toeters en bellen, maar toch. 2011 gaat met 400 waarnemingen van ruim 500 roepende vogels ongetwijfeld de boeken in als een uitstekend **Kwarteljaar**. Hiertegenover staat een uiterst mager jaar voor de **Kwartelkoning** met maar twee waarnemingen: een roepende vogel op 27 juni bij de Paardenweide en eentje op 20

augustus in de Klompenwaard. Op 3 mei liet het **Porseleinhoen** van KBP 7 zich nog een keer horen. Spectaculair was de vangst van een jong exemplaar op 16 september op de CES lokatie in de Ooijse Graaf. De hele maand mei vlogen verspreid nog zeven keer kleine groepjes of eenlingen **Kraanvogels** over.

Elf van de 46 Bontbekplevieren, Liendense Waard, 19 mei 2011.

Foto: Menno Homman.

Kluten kwamen tot broeden in de Liendense Waard (zeven paar, een record!) en op de Kraaijenhof. Op de eerstgenoemde plek waren op 9 juli maar liefst 31 exemplaren aanwezig (14 adulte en 17 juveniele en pullen) een recordaantal voor de regio. De Liendense Waard deed nog een record verpulveren: op 19 mei was er een voor onze regio reuzegroep van 46 **Bontbekplevieren** aanwezig. Op 1 mei bewonderden zeker 52 waarnemers nog het adulte vrouwtje **Woestijnplevier** op de vierde en laatste dag van haar verblijf in de Liendense Waard (zie vorig overzicht). Een van de ornithologische hoogtepunten van het voorjaar was het groepje van 3 vrouwtjes zomerkleed **Morinelplevieren** die aanvankelijk net buiten de regiogrens, maar later toch keurig er binnen, door Wilma van Genugten werd ontdekt in Keent, Lage Wijth. Het waren pas de eerste twitchbare vogels in de regio en ze werden dan door zeker 30 mensen bezocht. Op 30 augustus en 2 september vloog een vogel over de Hamert. Van **Goudplevieren** werd een achttal waarnemingen, meest overvliegers, doorgegeven. **Zilverplevieren** verbleven langere tijd in het Nieuwe Heerenven halverwege mei en op de Kraaijenhof eind september. De maximaal 12 **Kanoeten** die van 23 t/m 28 augustus aanwezig waren in de Liendense Waard, waren de enige dit jaar. Datzelfde gold voor één en later drie **Drieteenstrandlopers** die op 15 mei voor de hut van de Liendense Waard zaten samen met eentje die op 18 september in de Kraaijenhof zat. **Kleine Strandlopers** trippelden op 4 juli (1), 6 augustus (2) en op 3, 4 en 5 september (max. 4) wederom in de Liendense Waard, op 9 en 10 september in de Kraaijenhof en van 29 september t/m 1 okt. in het Nieuwe Heerenven. Op 5 en 7 mei zat een **Temmincks Strandloper** in de Liendense Waard, op 6 mei was er kortstondig een aanwezig op de Kraaijenhof, op 12 mei zaten er twee op het eilandje in KBP7 en op 23 mei en 31 augustus respectievelijk twee en één in het Nieuwe Heerenven. Een jonge vogel liet zich van 24 augustus tot zeker 1 okt. prima bekijken vooraan in de Oude Waal. Een uitermate lastige “gestreepte” strandloper die van 30 augustus tot 4 september in het Nieuwe Heerenven aanwezig was en waarvan

aanvankelijk werd gedacht dat het een Siberische betrof, bleek later toch een **Gestreepte Strandloper** te zijn, maar het was desondanks pas de vijfde of zesde in het werkgebied. Op 19 mei zat er in de vorm van een bijna in zomerkleed zijnde **Krombekstrandloper** wéér een strandloper in Liendense Waard. Nog een zomerkleed vogel werd op 15 juli gezien op de Kraaiahof. Najaarswaarnemingen (allen juveniele) waren een exemplaar op 4 en 6 augustus wederom in de Liendense Waard, op 29 en 30 augustus eentje in KBP5, op 29 augustus een in de Oude Waal en op 2 september de laatste in KBP7. In de eerste helft van mei, maar vooral in augustus en september werden ruim 100 waarnemingen van **Bonte Strandlopers** gedaan. Slechts een (zekere) waarneming van een **Bokje** werd ingevoerd: op 3 mei een in De Kuilen. 28 **Watersnippen** in de Liendense Waard waren dit jaar tot nu toe het maximaal aantal waargenomen vogels. Een gelukkige inventariseerder op de Hamert stootte op 5 mei enkele keren een **Poelsnip** op tijdens zijn karteerronde in niet toegankelijk gebied. De vogel is behoorlijk overtuigend beschreven, maar het eindoordeel is natuurlijk aan het CDNA. Het zou de eerste (goede) waarneming zijn van deze soort in het werkgebied. **Houtsnip** blijft een erg schaarse soort in onze regio, met maar één waarneming in deze periode: op 21 mei een overvlieger op de Hamert. Door alle droogte waren **Grutto's** behoorlijk schaars. De grootste groep binnen de periode betrof eentje van 50 exemplaren op 8 mei in de Afferdensche en Deestsche Waarden. Drie **Rosse Grutto's** vlogen op 19 augustus over het schiereiland van Middelaar. Op 5 mei werd een **Regenwulp** gezien in de Liendense Waard, een dag later vloog er eentje over de Tiengedoden. Tussen 15 juli en 16 augustus werden 11 waarnemingen verricht. Een adulte **Poelruiter** werd 's avonds op 9 augustus gefotografeerd in de Oude Waal. De vogel was helaas snel weer gevlogen. In het Nieuwe Heerenven waren op 2 mei maar liefst 127 **Bosruiters** aanwezig, een absoluut record voor de regio. Diezelfde dag trokken er iets verderop 149 ex. over het Pikmeeuwenwater. Twee **Steenlopers** zaten op 16 mei 's avonds op het kleine eilandje in KBP7. Op 30 augustus vloog een groep van maar liefst 24 exemplaren vlak langs een beduusde trekteller op de Hamert en op 10 september vloog er eentje over een andere trektelpost, die van De Kampen. Een bijna adulte **Zwartkopmeeuw** was op 6 mei zomaar ruim een uur aanwezig in de Loonse Waard. Een vogel in zomerkleed verbleef op 19 mei kort in de Liendense waard, op 10 juli vloog een adult ex. over de Ambtswaard, op 20 en 29 juli zat er eentje op KBP7, op 20 augustus vloog er een eerste kalenderjaar vogel over de Ooijse Graaf en op 11 september vloog er eentje over Grave. **Dwergmeeuwen** waren dit jaar een stuk schaarser dan de twee jaren hiervoor. Langer pleisterende groepjes waren aanwezig met maximaal 4 op KBP5 tussen 1 en 10 mei, 7 op het Nieuwe Heerenven op 2 mei en 4 op het Grote Grindgat op 5 en 8 mei. Verder waren er nog een zestal waarnemingen op diverse plekken van één of twee exemplaren. Op de Kraaiahof werd op 18 mei een nest gevonden van een **Stormmeeuw**. Tot maximaal 6 **Pontische meeuwen** werden tot 10 mei gezien, vooral op plekken langs de Waal. Daarna werden her en der alleen nog een

paar eenlingen gezien. De **Geelpootmeeuw** liet weer een klassieke zomerpiek zien in juli en augustus, maar het totaal aantal bleef aan de lage kant. Wim Gremmen ontdekte in de middag van 6 mei 5 **Witwangsterns** in de Loonse Waard. Tot het donker konden deze vogels fraai worden bekeken.

Zomertortels waren ook dit jaar weer niet echt dik gezaaid, toch kwamen er nog 200 waarnemingen van binnen. De twee laatste tortels van dit jaar vlogen op 25 september over trektelpost Maldens Vlak. Het VWG jaar van de **Koekoek** leverde in de hier besproken periode 514 waarnemingen op van 607 vogels. Een **Velduil** vloog over een waarnemer in de Hatertse Vennen op 12 mei. Ratelende **Nachtzwaluwen** waren dit jaar aanwezig op de Mulderskop, Gemeenteheide, Bergerheide, Broedersbos, Hamert en de Ullingse Bergen. Maar liefst 2894 **Gierzwaluwen** trokken op 16 juli over het Maldens Vlak. De laatste werd op 13 september gezien over Lingewaard. Een **Hop** zat op 9 mei bij het Reindersmeer, terwijl op 17 augustus eentje zich doodleuk liet fotograferen op een camping bij Heijen, alsof het Zuid-Frankrijk was. Mei leverde geen **Draaihalzen** op, maar wat er in augustus en september op CES plek in de Ooijse Graaf gebeurde was ongekend. Op 17 augustus werd er al eentje gevangen, maar tussen 1 en 5 september waren dat er 11 vogels.

Draaihalzen, CES-locatie Ooijse Graaf, 3 sept. 2011.

Foto: Bram Ubels.

Op 3 september zat er ook nog eentje in een bosje naar het net te kijken maar trapte er niet in. Van mei tot in juli werden op de Wylerberg sporadisch **Middelste Bonte Spechten** gehoord en gezien. Op 5 juni werd eentje gezien op de Zelderse Driessen en het exemplaar dat op 14 juni werd gehoord in het Startse Dal bij de Mookerheide

betekende een nieuwe locatie voor de soort. De kolonie **Oeverzwaluwen** bij de Leemputten bereikte met 700 nesten het hoogste aantal ooit (vorig jaar 585) en was daarmee tevens een van de grootste kolonies van het land. Met 3655 **Boerenzwaluwen** op 10 september werd op de Hamert het hoogste dagmaximum van dit jaar geteld. Voor de **Huiszwaluw** was dat 1193 op 28 september op dezelfde plek, dat net iets hoger was dan dat van het Maldens Vlak waar er op 11 september 1182 langskwamen. En, het wordt eentonig, voor de **Graspieper** was het dagmaximum van 2011 2049 op 30 september, eveneens op Hamert. De trektelposten waren traditioneel weer de plek om in de regio **Duinpiepers** te zien, zei het natuurlijk overvliegers. Tussen 21 augustus en 16 september werden er 15 gezien. De enige twee daarbuiten waren twee overvliegende vogels in de Ooijpolder op 19 en 21 september. Er passeerden liefst drie **Roodkeelpiepers** onze regio, op 3 mei over de Hamert, op 19 september over het Reichswald en op 23 over het zweefvliegveld Maldens Vlak. De eerste **Waterpieper** vloog op 1 oktober over bij Balgoy. Op 26 augustus vlogen 376 **Gele Kwikstaarten** over het Maldens Vlak, het hoogste dagmaximum van dit jaar. Voor **Noordse Kwikstaart** was dat 80 op 8 mei, maar dan wel weer op de Hamert. In totaal werden tussen 1 mei en 29 mei 38 waarnemingen van deze laatste soort verricht. Dit aantal is exclusief de vreemde vogel van de Ambtswaard – aanvankelijk als Iberische of Italiaanse Kwikstaart gedetermineerd -, die vermoedelijk een Noordse was.

Toch een Noordse kwikstaart?, Bommel, 29 april 2011.

Foto: Harvey van Diek.

De veelbesproken **Engelse Kwikstaart** die langs de Kouwedijk zeker de hele maand mei nog aanwezig was, bleek bij bestudering van de foto's toch een hybride te zijn. Op 2 mei vloog een Engelse Kwikstaart over de Hamert en bij het Grote Grindgat zat er diezelfde dag 's avonds een mooi mannetje tussen vele andere kwikstaarten bij paarden. Tot slot werd op 7 mei een mannetje door aardig wat mensen waargenomen bij de Gagel, Langenboom/Mill. Op 2 september vloog er een roepende **Citroenkwikstaart** over de Hamert. De roep kon gelukkig worden opgenomen, maar verder werden helaas

weinig details aan de vogel gezien, hoewel de geelloze onderdelen erop wezen dat het om een eerstejaars vogel ging. **Rouwkwikstaarten** werden gezien op 2 mei in het Circul, op 7 mei in de Maasheggen en op 31 augustus bij Groesbeek. Op 5 mei werden op drie plekken de laatste **Beflijsters** van het voorjaar gezien. Op 22 en 24 september en op 1 oktober vlogen over diverse trektelposten de eerste weer terug richting het zuiden. Zestien **Kramsvogels** zaten op 5 mei nog in de uiterwaarden van Oeffelt. De eerste waarneming van **Koperwiek** van het najaar viel dit jaar op 28 september. Erg leuk was de ontdekking van een **Graszanger** op 29 mei in de Bruuk door Jeroen Veeken. De vogel liet zich met enig geduld prima horen en ook zien. Het was pas de vierde waarneming in onze regio. De vogel bleef tot en met 5 juni. Op 2 juni was een **Snor** aan het zingen in het armoedige rietveld van de Tiengeboden. De 15^e werd er een ontdekt in het Zwanenbroekje in het "Grote Karekietenperceel". Dit beviel blijkbaar iets beter want de vogel bleef het zes dagen proberen. Najaarswaarnemingen van Snor zijn uitermate zeldzaam, maar getuige de ringvangsten in de Ooijse Graaf trekken ze wel door. Dit jaar werden er zes gevangen, één op 6 augustus, twee op 18 augustus, één op 20 augustus en weer twee een dag later. **Rietzangers** waren dit voorjaar op redelijk wat plaatsen aanwezig. In totaal werden er in het voorjaar en de zomer 22 gezien en gehoord. Het najaar leverde daarentegen slechts twee zichtwaarnemingen op, maar de ringers wisten er maar liefst 67 te vangen, aanmerkelijk meer dan vorig jaar (22). **Kleine Karekiet** wist dit getal alleen al met een dagvangst op 3 augustus te overtreffen: er werden er 74 geringd. **Bosrietzangers** lieten zich minder gemakkelijk vangen of waren er natuurlijk simpelweg gewoon minder. Het dagmaximum in de netten was een schamele 8 vogels. De enige **Grote Karekiet** van het jaar was een luid zingende vogel van 8 t/m 22 mei in een rietveldje aan de rand van het Leukermeer. **Fluiters** waren er dit jaar helaas een stuk minder dan vorig jaar. Toch werden er in totaal 70 doorgegeven, waarvan meer dan de helft in Heumensoord. Op 29 augustus trokken langs een verbaasde waarnemer op de Hamert maar liefst 23 **Grauwe Vliegenvangers** in een grote groep mezen. Op een gegeven moment zaten er 17 in één berk, waarvan 8 kort zelfs op dezelfde tak. In de Overloonse Duinen zaten op 15 mei aangetrokken door de grote hoeveelheid nestkasten zeker 25 zingende **Bonte Vliegenvangers**. **Kortsnavelboomkruipers** waren dit jaar erg zwijgzaam en dus lastig waar te nemen. Alleen op 12 mei, 1 en 2 juni werd op de Wylerberg een zingende vogel gehoord. Dat gebeurde daar verrassenderwijs ook op 9 september, terwijl er op 27 nog een vogel riep. **Buidelmezen** trokken op 10 september over de Kampen en op 17 september en 1 oktober over de Hamert. **Wielewalen** zijn in de regio al jaren betrekkelijk schaars, met nog maar enkele kernen. Toch werden er in totaal nog iets meer dan 200 vogels doorgegeven. Een fraai vrouwtje **Grauwe Klauwier** zat op 28 mei te jagen in de Ambtswaard. Een dag later was vermoedelijk dezelfde vogel aanwezig in het Circul bij Persingen. Weer een dag later werd een mannetje gezien bij Het Bord, Gassel en op 2 juni was een vrouwtje kort aanwezig in de Tiengeboden. Een mannetje werd op 10 juni opgemerkt door een inventariseerder op de Gemeenteheide en

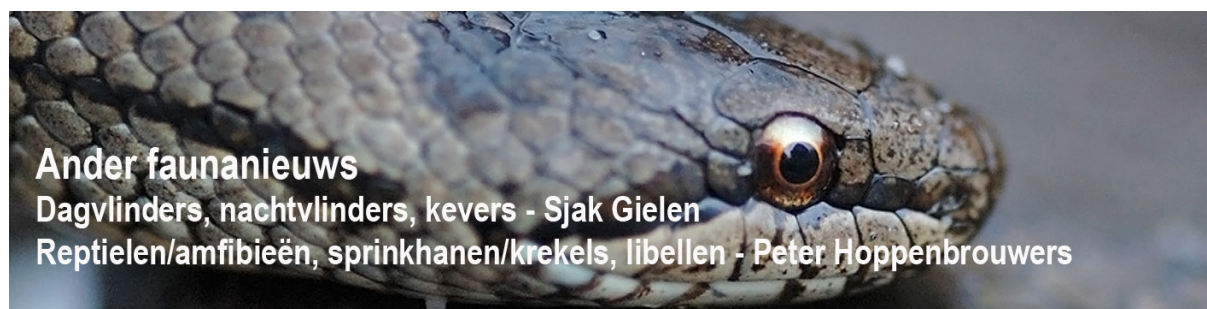
een verdacht vrouwtje was op 3 juli aanwezig in Broekkant, Beers. Najaarswaarnemingen betroffen een vrouwtje op 20 augustus in de Hamert, een juveniele vogel bij Kleyen (BRD) op 30 augustus en eveneens een jonge vogel in het Circul op 15 september. Zeer spectaculair was de ontdekking door Winfried Arntz op 18 september van een adulte **Kleine Klapekster** in zomerkleed op Salmorth (BRD), een nieuwe soort voor ons werkgebied. Desondanks was de reactie bij veel Nederlandse waarnemers verrassend lauw – wellicht door de aanvankelijk onduidelijke plaatsaanduiding – maar achteraf hebben daar sommigen wellicht nog spijt van. De volgende dag bleek de vogel ook nog aanwezig, hoewel zeer lastig vindbaar. Het betekende, na de Daurische Klauwier (inmiddels aanvaard door het CDNA) van 31 oktober 2010, de tweede zeldzame en nieuwe klauwier voor de regio binnen een jaar! De eerste **Klapekster** diende zich aan in de Hamert op 1 oktober. Waarnemingen van **Raven** waren deze periode met in totaal 55 meldingen niet echt zeldzaam. Een paartje hing rond en liet zich regelmatig zien op de heuvelrug en in de Ooijpolder. Hoewel het merendeel nog moest komen vlogen er op 30 september al een respectabele 3156 **Vinken** over de Hamert. Een **Europese Kanarie** vloog op 15 augustus over de ringplek in de Ooijse Graaf en dezelfde dag ook een over Bonenkamp in Weurt. September leverde er nog eens drie op met twee overtrekken op de Hamert op de 17e en eentje over het Maldens Vlak op de 29e. Een **Kanarie** foerageerde op 16 juni in het Circul. Van hetzelfde laken het pak was een erg schuw (geelvorm) mannetje **Mexicaanse Roodmus** bij het Kleine Grindgat op 20 mei. Hoewél... in Engeland hebben ze er recent eentje aanvaard als wild.

Mexicaanse Roodmus, Weurt, 20 mei 2011.

Foto: Menno Hornman.

De periode is goed zullen we maar zeggen. Groepen van meer dan 200 Mouriken of **Kneuen** waren na het broedseizoen aanwezig in de Liendense Waard (tot 250) en in het Circul (201). **Barmsijzen** verschenen weer vanaf 25 september. Een **IJsgors** met haast vloog al op 16 september over de Hamert. **Ortolanen** waren weer allemaal voorbehouden aan trektelposten. Op 2 mei vloog er eentje over de Kampen en een dag later over de Hamert. Het najaar begon voor de soort op 2 september met twee over het Maldens Vlak, waar het op 3, 13 en 15 september ook weer raak was. Op 16 september vloog er ook nog een over de Hamert. De enige **Grauwe Gors** van het jaar liet op 4 juni zijn rinkelende liedje horen in een ruige uiterwaard bij Aijen.

Ander faunanieuws

Dagvlinders, nachtvinders, kevers - Sjak Gielen

Reptielen/amfibieën, sprinkhanen/krekels, libellen - Peter Hoppenbrouwers

Dagvlinders

De hooggespannen verwachtingen over de omvang van de tweede generatie van de **Zilveren maan** kwamen niet helemaal uit maar het dagmaximum van 45 halverwege de maand juli mag er toch wel wezen. Op 13 augustus werden de laatste twee imago's gezien. De **Kleine parelmoervlinder** is op een kleine tiental plekken dit jaar aangetroffen binnen ons werkgebied. Alleen op het Heiveld in de Hatertse Vennen ging het om meer dan eenlingen en dus een echte populatie. In tegenstelling tot het kustgebied zijn die populaties in het binnenland meestal van tijdelijke aard. Begin september werden er tot 9 exemplaren tegelijk waargenomen maar toen eind van de maand het akkertje werd omgeploegd hebben de beesten her en der in de omgeving hun heil moeten zoeken. Op 1 oktober werd de laatste parelmoer gezien. Zowel het gemelde aantal als de verspreiding in tijd en ruimte van de **Bruine eikenpage** bleven zeer beperkt. Alleen in juni werden op de Mulderskop en Mookerschans enkele imago's gezien. Van begin augustus tot diep in oktober werden **Gele luzernevlinders** gemeld. De meeste vlinders werden gezien in de Millingerwaard maar ook in het Brabantse (Cuijk-De Beijerd) en Limburgse deel van het werkgebied werd deze trekvlinder waargenomen. In totaal ging het om een zeer bescheiden aantal omdat veel meldingen betrekking hadden op dezelfde exemplaren. Omdat in heel 2010 deze soort slechts eenmaal werd gemeld kunnen we toch spreken over een goed jaar. Grilligheid is overigens tamelijk eigen aan trekvlinders. De **Oranje luzernevlinder** liet dat ook heel goed zien. Deze soort werd in 2010 wél door meerdere waarnemers gezien maar dit jaar waren er maar enkele gelukkigen in heel Nederland en binnen ons werkgebied werden er in totaal NUL gemeld. De **Argusvlinder** is misschien wel voor het laatst gemeld vanuit ons werkgebied. Welgeteld twee waarnemingen kwamen er nog binnen. De al jaren dalende lijn werd daarmee duidelijk doorgetrokken. Op 12 mei nam een mogelijke **Keizersmantel** snel de benen bij de Banen in Milsbeek. Begrijpelijkwijs ontbreekt een foto en zal deze bijzondere waarneming vooralsnog niet geaccepteerd worden. De enige **Kleine ijsvogelvlinder** die in het werkgebied gezien werd gelukkig wel gefotografeerd. De **Grote vos** is als standvlinder verdwenen uit Nederland maar 2011 lijkt een goed jaar voor de soort te zijn geweest. De eerste waarnemingen kunnen al vroeg in het jaar gedaan worden omdat de soort overwintert als vlinder. Het is raadzaam om een foto bij je waarneming te maken want verwarring met de veel gewonere **Kleine vos** komt te

vaak voor om mensen enkel op hun blauwe ogen te geloven. Het lukte slechts één waarnemer om met een bewijsplaatje van een zwerver te komen uit ons werkgebied.

Nachtvlinders

De pijlstaarten of **Sphingidae** vormen een groep binnen de nachtvlinders die haast iedereen zeer aanspreekt vanwege hun forse omvang en de vaak fraaie kleuren. De rupsen kunnen intrigerend zijn door hun vreemde uiterlijk. Wat te denken van de slangachtige kop van *Proserpinus proserpina* oftewel **Teunisbloempijlstaart** die begin augustus door Marjon van den Bemt werd gefotografeerd in Tuindorp? Op 24 september werd door André den Ouden een late rups gefotografeerd van de zeer zeldzame *Hyles gallii*. Deze **Walstropijlstaart** trof hij aan in het dal van de Niers bij Gennep. Het is de eerste keer sinds mensenheugenis dat via Waarneming.nl deze twee soorten in ons werkgebied werden gemeld.

Bosmestkever.

Foto: Remco Wester.

Rups Walstropijlstaart.

Foto: André den Ouden.

Rups Teunisbloempijlstaart.

Foto: Marjon v/d Bemt.

Kevers

Ik weiger te geloven dat er mensen zijn die dit jaar in het bos zijn geweest en geen *Geotrupes* hebben gezien. Vooral de algemene **Bosmestkever** (*Anoplotrupes stercorosus*) met zijn fraaie paarse buik versperde je de weg op haast elk bosfietspad. Als je de moeite neemt om zo'n beestje op te rapen en eens goed te bekijken dan moet je wel onder de indruk komen van deze schijnbaar onbeduidende bosbewoner. Remco Wester heeft met zijn foto – waarvoor hij ongetwijfeld op zijn buik heeft moeten liggen – het monsterlijke karakter aardig in beeld weten te brengen. Alle *Geotrupes*soorten kennen een strikte taakverdeling tussen man en vrouw waarbij de vrouwtjes, hoe kan het ook anders, het leeuwendeel van het werk opknappen. Zij graven verticale gangen in de bodem tot wel een halve meter diep waarna ze een aantal horizontale dwarsgangen graven. Alle losgekomen grond wordt naar buiten gewerkt. De mannetjes mogen hoogstens toekijken, mest aandragen en paren. De mestballetjes die door de mannetjes zijn aangedragen worden door de vrouwtjes geperfectioneerd en vervolgens naar beneden gebracht waarna de eitjes keurig in de mestballetjes worden afgezet. Daarna worden alle gangen weer keurig dichtgemaakt en het werk is af. Pas in mei zullen de larven verpoppen en als imago hun weg omhoog zoeken. Dus al die gaten die je voorlopig op bospaden in de grond ziet zijn waarschijnlijk toch afkomstig van de stokken van Nordicwalkers.

Reptielen/amfibieën

Er is door meerdere personen dit jaar met speciale aandacht naar de **Gladde slang** gezocht. De trefkans schijnt het grootste te zijn op een mooie dag na een aantal regendagen als de zon de zaak nog niet al te zeer heeft opgewarmd. Wie op zo'n moment op de juiste plek gaat zoeken kan meerdere exemplaren tegelijk waarnemen. De soort komt voor op de Mulderskop en zal hopelijk kunnen profiteren van het Heiderijkproject.

Sprinkhanen/ krekels

De sprinkhanenwereld rondom Nijmegen is misschien wel de beste van Nederland. Dit jaar zijn er maar liefst 36 soorten waargenomen. Wellicht dat door de aankondiging van een nieuwe sprinkhanenatlas het aantal soorten, maar nog meer het aantal waarnemingen omhoog is gestuwd. Op 19 oktober zijn er maar liefst 6560 waarnemingen ingevoerd! (dit zijn er meer dan bv. de libellenwaarnemingen van dit jaar). Voor een heel groot deel komen deze waarnemingen op naam van Fred Hustings. Hij is o.a. verantwoordelijk voor het vinden van een tweede plaats in het werkgebied van de **Steppesprinkhaan**. De soort komt voor in het vennengebied/Heumensoord, maar Fred vond deze ook bij Gennep, Looierheide en Zevenmorgensiep. Het **Wekkertje** liet zich dit jaar horen bij het Eendenven en bij de Zelderse Driessen. Voor de **Kiezelsprinkhaan** kon men weer terecht bij de NS-stations van Mook-Middelbaar en van Cuijk. Door deze

soort is het 'OV-twitchen' onder sprinkhanenliefhebbers toegenomen. Doordat de soort tussen de stenen van het spoor zit is het wel zaak voorzichtig te zijn, je mag officieel niet op of net naast het spoor komen. Een enkele waarneming van de **Veenmol** en wel op 6 juli bij de (voormalige) Koningsvennen nabij Milsbeek. De **Wrattenbijter** was weer aanwezig op de vaste plekken in het Hatertse vennengebied. Het geluid dat ze maken reikt behoorlijk ver. Dit geldt ook voor de **Zadelsprinkhaan** in het Heiderijk-gebied als je die voor de eerste keer gaat zoeken op geluid. Dit komt tientallen meters ver! Van dichtbij is het dan ook 'oorverdovend', geweldig om te zien hoe ze dat geluid maken. De soort kan niet vliegen dus hopelijk gaat ie profiteren van de bomenkap daar.

Huidje Rivierrombout.

Foto: Kim Huskens. Gladde slang.

Foto: Peter Hoppenbrouwers.

Libellen

De tweede helft van het libellenseizoen is door het natte, niet al te warme weer niet echt spectaculair geworden. Door de droogte in het begin van het seizoen waardoor veel plassen opdroogden en de libellenlarven stierven, werd het een rustige tweede helft. Doordat er meer (beroepsmatig) langs de rivieren werd gelopen werden er meer waarnemingen gedaan van de **Rivierrombout**. Dit is een lastig te inventariseren soort die in korte tijd uitsluipt (=van larve naar libel). Daar de volwassen libel (imago) moeilijk te vinden is kan men toch een betere indruk ervan krijgen door het zoeken langs de rivier naar larvenhuidjes, zie foto. Langs de Waal werden deze larvenhuidjes gevonden. De **Venglazenmaker** is een zeldzame soort in onze omgeving. Laat staan dat je deze soort mooi kan fotograferen, en dan nog wel vliegend! André den Ouden lukte dit heel mooi bij het Eendenven in de Hatertse vennen. De **Zwervende heidelibel**, de naam zegt het al, blijft niet lang ter plaatse...Na een enkel exemplaar in het voorjaar nog een paar exemplaren in het najaar bij De Kuilen, het zweefvliegveld Malden, Bergerheide, Overloon en Hamert.

Activiteitenagenda 2011 -2012

December 2011

- zaterdag 10 excursie Meinerswijk. VWG Arnhem. Vertrek 8.30 uur café de Praets
opgave via www.vogelwerkgroeparnhem.nl (hier ook voor meer info)
- woensdag 15 lezing Hans Dorrestein 20.00-22.00 uur bezoekerscentrum Sonsbeek
Arnhem. kosten €10. Meer info: www.vogelwerkgroeparnhem.nl, Opgeven
vanaf 1 december bij h.tamerius@upcmail.nl, slechts 100 plaatsen
beschikbaar.
- zaterdag 17 zeevogelexcursie IJmuiden / Noord-Holland*
opgeven bij josvanoostveen@gmail.com 06 23460236.

Januari 2012

- maandag 9 bestuursvergadering VWG
- zaterdag 14 winter- en watervogelexcursie Zeeland*
opgeven bij josvanoostveen@gmail.com 06 23460236.
- zondag 22 ganzenexcursie Gelderse Poort**
- zondag 29 ganzenexcursie Gelderse Poort**

Februari 2012

- vrijdag 3 jaaroverzicht 2011 door Harvey van Diek
SOVON Natuurplaza (Mercator III) vanaf 19.30 uur staat koffie klaar.
Graag een mail aan harvey.vandiek@sovon.nl als je van plan bent om te
komen.
- zondag 5 ganzenexcursie Gelderse Poort**
- zondag 12 ganzenexcursie Gelderse Poort**
- zaterdag 18 ganzenexcursie Friesland*
opgeven bij josvanoostveen@gmail.com 06 23460236.
- zondag 19 ganzenexcursie Gelderse Poort**

Maart 2012

- maandag 26 Algemene ledenvergadering VWG. Start 20.00 uur Natuurplaza (Mercator
III), Toernooiveld 1 Nijmegen (op het universiteitsterrein)

* autokosten worden gedeeld en afgerekend met de chauffeur

** de ganzenexcursies door de Gelderse Poort worden georganiseerd door het
Natuurmuseum Nijmegen. Aanvang 12.30 uur per bus door Ooijpolder en Duffelt met
koffiepauze op de Zeelandsche Hof. Terug 15.00 -15.30 uur. De kosten bedragen €14 voor volwassenen / €10
voor kinderen tot 15 jaar. Opgeven bij Natuurmuseum 024-3297070. Zie ook www.natuurmuseum.nl